

Stabilní budoucnost jako literární nástroj

Dělat předpovědi je těžké, obzvláště pokud se týkají budoucnosti.

Niels Bohr

Mám rád „dlouhé“ příběhy, tím myslím takové, které se odehrávají v průběhu celých věků. A někteří autoři SF mi občas udělají radost a popíší nějaký extrémně dlouhý úsek lidských dějin, naposledy se o to pokusil Číňan Liou Cch'-Sin v trilogii Vzpomínka na Zemi, ale již o generace dříve třeba Frederik Pohl: Svět na konci času, A. C. Clarke: Město a hvězdy, Clifford Simak: Město, C. J. Cherryhová: Stárnoucí slunce, v nedávnější době třeba Greg Egan: Diaspora, Charles Sheffield: Zítřka a zase zítřka.

V době mé mladosti se jim věnovali i sovětsí autoři, předpokládám, že hlavně proto, že při líčení historie Atlantidy bylo snazší neudělat nějaký ideologický prohřešek.

Tím extrémně dlouhým časem můžeme rozumět jedno či deset tisíciletí, ale pokud chce autor do díla vkomponovat například příběh evoluce či dokonce děje podstatné pro celý vesmír, může jít o milióny či miliardy let. Hodně daleko v tomto šel John Charles Wright s povídkou *Za noci bdím*.

Tvůrci a vypravěči takových příběhů pak narážejí na několik problémů, hlavním z nich je krátká životnost jejich lidských hrdinů. Někteří to řeší tím, že hrdinou není člověk, ale třeba takřka nesmrtelný robot (Simak: Město), nebo je hrdina po většinu času v nějakém druhu hibernace a budí se jen v (pro příběh) zásadní okamžicích (Pohl: Svět na konci čas, Sheffield: Zítřka a zase zítřka). Nebo napíší ságu o nějaké dlouhověkové rodině.

Když se s tímto problémem nějak vypořádáme, zjistíme, že podstatnější potíží je překotnost současného vývoje technologií a možná i společnosti, mezi dvanáctým a patnáctým stole-

tím se sice měnily vládnoucí rody a hranice jejich říší, ale v běžné, ať chudé či bohaté domácnosti se toho zase tolik nezměnilo. Už astronauti Lemova Návratu z hvězd mají problémy s adaptací na novou realitu a přirozenost, a to byli mimo jen nějakých sto třicet let.

Obzvláště obtížné je to v případě, že popisovaný interval začíná hned naší současností. Dovedeme nebo se alespoň můžeme pokusit extrapolovat blízkou budoucnost, ale naše představitost selhává při dalším kroku, hrdina povídky Richarda Deminga *Tvar věci, které přišly* na konci devatenáctého století dobře popíše rok 1950, zdokonalí stroje, zvětší a zrychlí letadla a automobily, může předpovědět třeba pokroky v lékařství, ale pokud by podobným způsobem postupoval dál do roku 2000, v jeho světě by asi byl nějaký telefon zkřížený s televizí, ale těžko byste v každé domácnosti téhle verze budoucnosti našli supervýkonný počítač (a to odhlédnu od skutečnosti, že bude paradoxně z 99 procent využíván na vyhledávání porna, hraní pasíáns a četbu novin) nebo současné pokrokářské třeštění. O poměrně nízké představitosti veřejnosti vypovídá například bonmot Henryho Forda: *Kdybych se lidí zeptal, co chtějí, tak by mi odpověděli, že rychlejší koně*.

Potíž s vylíčením vzdálenější uvěřitelné budoucnosti tedy úzce souvisí s ideou pokroku, která je pevně zabudovaná do myšlenkového paradigmatu současné euroatlantické civilizace.

S ideou pokroku i jím samým se lze vypořádat návratem k barbarství, viz Brian W. Aldiss: Nonstop nebo Harry Harrison: Zajatý vesmír, v prvním případě po nehodě, v druhém to byla součást plánu. C. J. Cherryhová v trilogii *Stárnoucí slunce* používá motiv cyklického návratu do ideálního, tradicí či náboženstvím preferovaného zlatého věku či stavu společnosti.

pokračování na str. 23

OBSAH

Stabilní budoucnost	1	Pustá duše. Simmonsov majstrštyk	17
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Juraj Červenák: Ohnivě znamení	19
Hvězdný bulvár	3	Ruská sci-fi kinematografie	20
Byli tam před Armstrongem	6	Jan Amos Komenský očima Vševeda	22
Yoon Ha Lee: Liščí gambit	7	Všudybuda a Magického Mámení	24
Zuřivec	9	Tvar věci, které přišly	24
Anketa Sardenu 2015–2019	10	Časem s vědou – květen	26
Ben Aaronovitch: Šepot podzemí	11	Kdyby všechny lásky světa	27
„První česká sci-fi“	15	Festival fantazie 2020	28
Praha, v povídkách zakletá	16	Život 3.0	28

Supermaršál

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Společenský život fandomu takřka ustal, tak jsem tradiční reportáž na straně 1 nahradil svou úvahou o tom, jak pro potřebu literární tvorby fixovat budoucnost ve smyslu učinit ji alespoň trochu předvídatelnou. V té úvaze vycházím i z povídky *Tvar věcí, které přišly*. Napadlo mě, že bychom podobně jako jiné časopisy v těchto zlých časech přišli s povídkovou přílohou, nejlépe s povídkou, na kterou již odkazujeme jinde. Navíc prací, kterou přeložil jeden ze zakladatelů našeho fandomu, Jirka Markus, který nás právě před třiceti roky v roce 1990 tragicky opustil.

Bulvár je, jak také jinak, spíše o tom, co se ke mně donese; pokud se někde něco děje, tak většinou beze mne. Naštěstí tu máme naše stálíce, spíše studii než recenzemi přispěl Jirka Grunt, vědou v běhu staletí přispěl Franta Houdek, Ivo Fencel využil čas karantény k sepsání spousty recenzí o výjimečných knihách, po čase si na nás vzpomněla s recenzí Zuzka Hloušková a Jára Míkovec dostal další díl Velikánů do kapsy. Filmovou rubriku nám zaplnil Ivan Adamovič, který navštívil přehlídky ruského a ukrajinského filmu.

V rubrice Non fiction přinášíme upoutávku na knihu Život 3.0, kde její autor Max Tegmark mimo jiné rozebírá okolo deseti scénářů soužití lidstva s umělou inteligencí. Nevynechal ani alternativu, ke které jsem došel v úvaze o neměnné budoucnosti, takže zřejmě půjde o kvalitní práci.

Zdeněk Rampas

Stránka z Magazínu Ž #40

připomíná, že pokud jste nákup Ž (ivlu) odkládali, až budou otevřené prodejny, tak už můžete vyrazit do: PageFive, Veverkova 5, Praha 7, Otevírací doba: Pondělí - Pátek > 12:00-19:00, Sobota > 12:00-16:00, Neděle > Zavřeno

PageFive CAMP, Vyšehradská 51, Praha 2 - Areál Emauzského kláštera

PageFive RADOŠT, nám. Winstona Churchilla 1800/2, 130 00 Praha 3 - Žižkov
více na pagefive.com/content/4-o-nas

Petr Tomek

Každý, kdo dnes sleduje vývoj kosmonautiky, si musí položit otázku: Proč se to nestalo dříve? Proč teprve dnes, kdy už pomalu vymírá první generace astronautů, začínáme připravovat výpravy tam, kde oni už byli? Pokud chceme pochopit kontext současného rozvoje soukromých kosmických projektů, musíme se vrátit na samotný začátek.

Předplatné i doplatné

A když jsme u té celonárodní solidarity, zkontrolujte si, zda máte předplaceno, neštěpám na to, ale pro pořádek. Předplatné činí **300 Kč** a zaplatit lze u Fio banky. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR IBAN: **SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod). **ZR**

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 5/2020 (334)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Martin Bečvář,
Wojta Běhounek, Richard Deming,
Ivo Fencel, Jiří Grunt, Zuzka
Hloušková, Štěpán Hobza,
František Houdek, Jára Míkovec,
František Novotný, Pagí,
Zdeněk Rampas

Fotografie

Sargo

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt,
Jan Haberle, Pavel Kavánek
Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 28. 5. 2020

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Poslední velká vlna uvolnění je tady, žáci se vracejí do hospod. **Martin Selner**

Čím se živí OSVČ po dvou měsících v karanténě?
Tráví volný čas. **Zevloun**

Pane poslanče, nelžete, tady nejste ve sněmovně, jsme v televizi. **Primátor Hřib v debatě o Koněvovi**

Manželka chystá e-mail rodičům svých žáků, kde je bude žádat o zprávu, zda někdo z nich navrhuje svému dítěti sníženou známku z chování.

Ani ve snu bych nevěřil tomu, že ve svých 58 letech budu stát před obchodem a prosit někoho staršího, aby mi koupil cigára. **TRUPKIN**

V rámci akce Pod Okny zahrají obyvatelům domovů důchodců například Tomáš Klus, Ewa Farna nebo Richard Krajčo. Celá akce si dává za cíl seniorům připomenout, že existují i mnohem horší věci než koronavirus. **Honza Provazník**

● **14. dubna** hlásí Linka 451 aneb zachraňte knížky! připsání prvního milionu na konta zúčastněných nakladatelů.

● **15. dubna** jsem kontaktoval Jirku Hiemera, potvrdil, že v rámci možností daných pandemií vše probíhá podle plánu, který mi naznačil, když jsme už před časem (okolo 30. ledna) probírali budoucnost Akademie. Asi jsem to zapomenul zaznamenat do tohoto kalendária, tak to nyní napravuji. V květnu by tedy mělo dojít k vyhlášení výsledků za roky 2018 a 2019. Bude to samozřejmě komornější, bez živé hudby a profi moderátorů, ale to jsme po něm a jeho partě chtěli ze všeho nejméně. Navíc snad onemocněl chlapík, který měl vyrobit ceny, daň za odkládání věcí, které se daly udělat už loni.

A je tu první ohlas na můj text v Ž 40: *Pane presidente, ten rozhovor je náramně hezký, dokonce třikrát jsem se uchechtnul a dvakrát z něj nahlas četl ženě, která se též uchechtla. Takže děkujeme pěkně. :) Pavel Dobrovský*

Dokopal jsem se a napsal Kiyomi, abych se něco dověděl o japonském účastníkovi Linky 451. Onen milovník české SF obecně a té od Pavla Renčina zvláště pracoval několik let ve Studiu Jiřího Trn-

ky, kde se také naučil perfektně česky. A Miša dnes dodělala korekturu dubnového IK...

● **16. dubna** poslala naše obětavá malířka obrázky k vědě, IK je hotov a jde do tiskárny.

● **17. dubna** naše dvoučlenné stromořadí navštívil zahradník, perfekcionista a minimalista v jednom, ještě po týdnu je ze stromů vidět více dřeva než listů. Druhý den je Michaela ošetřila nějakými jedy a proti mrazu a večer začalo pršet a ráno přišel mrazík...

S roční přestávkou zjišťuju po Pepu Vašáta, zda měli studenti 17. listopadu v plánu navštívit hrob Karla Čapka, asi ne.

● **18. dubna** na NYXu pořádáme anketu, pomocí jaké platformy udělat virtuální večírek, po kterém toužila hlavně Edita, už je s dětmi zavřená doma opravdu dlouho. Platforem je mnoho, ale než se vybrala jedna, nastala smršť dohadů, jaké si na večírek vybrat víno.

● **20. dubna** Linka 451 aneb Zachraňte knížky! hlásí vybraný 1,5 míče.

● **22. dubna** Michaela veze do Čáslavské Interkomy, nazpět mi přivezla Pevnost a XB-1, já zatím sháněl po domě nějaký notebook s kamerou na zítřejší pokus o virtuální večírek.

Linka 451 aneb Zachraňte knížky! hlásí vybrané 2 míče a prodloužení akce.

Zavolal Ricarderon, už má další povídku do Robot 100, a Ivo Poledník, jen na kus řeči o knižním trhu.

● **23. dubna** jsme díky Editě, která už rostla z dětí, a Julii, která vybrala nejpohodlnější platformu, uspořádali první klímovský virtuální večírek. Jára ho absolvoval v čepičce, vlasy mu totiž během karantény nějak zdvořčely. Zeptal se Martina, zda to Dan Vávra myslí s kandidaturou na prezidenta vážně, a dohodli jsme se, že kdyby do toho šel tradiční cestou, tak by se mohl pro začátek stát senátorem za svou rodnou obec. Martin ovšem pravil, že větší radost by mu udělal, kdyby čas strávený na Youtube věnoval práci.

Pak se z příbrněnské osady přihlásili Regis a Tereza, dlouho s připojením zápasil Bidlo a Milada Kuličková. Poslední se asi připojila iniciátorka Edita, jejíž potomci se dali nejhůře uspat, ale i Julie musela každou chvíli odběhnout a pečovat.

O nejoriginálnější rozloučení se postarala Milena: „Musím končit, zítra brzy vstávám, mám home office.“

● **24. února** hodně účastníků večírku hlásí docela únavu.

To zpoždění proti přirozené komunikaci, které je jak v řeči, tak v nonverbální složce komunikace, unaví víc než běžný večírkový provoz, ale zase odpadly následky obvyklého brutálního přejedení.

Dopoledne na ČRo Plus v rubrice Portréty krátký pořad o Josefu Nesvadbovi, snad prvním východoevropském autoru sci-fi, jehož dílo bylo přeloženo do angličtiny. JN byl v pořadu nazírán jen jako spisovatel, jak jej ovlivnila lékařská profese, nezmíněno, vliv Ludvíka Součka taktéž opominut, něco málo nového jen okolo jeho lavírování při spolupráci s StB.

Někdo by se měl ujmout jeho osudu a díla a sepsat o JN monografii, byl přece jen důležitější než mnoho tehdejších písálků. Škvorecký podle něj (a asi i Párala) tuším napsal jednu postavu českého SF autora, který za normalizace doufá, že když mu soudruzi znemožní vydávání, tak se snad bude moci vrátit na syfárnu.

Rovněž by se měl zpracovat jeho vztah k sexu, který si vytvářel v relativně svobodomyslných šedesátých letech, kdy to zároveň byla jedna z mála dostupných aktivit. Jeho historky o mezigeneračním souložení, kdy jeho vrstevnice chodily se staršími zajištěnými pány a kamarádi zase s nudícími se dámmi v nejlepších letech, byly pro nás vyrůstajících v letech pruderní normalizace (kdy i v NDR bylo v tomto směru lépe) jen málo představitelné.

● **26. dubna** poslal Jirka Grunt další dvě zajímavé recenze a dopoledne slavíme Mišiny narozeniny: jak to má v takových případech být, nejprve ji rozbolel zub a pak onemocněl tchán.

● **27. dubna** hlásí Linka 451 aneb zachraňte knížky! příspěví třetího milionu na konta zúčastněných nakladatelů. Akce byla prodloužena a možná se díky tomu Interkomu podařilo o ní včas někoho informovat.

Píšu Láďovi Peškovi, byvší SFK Slan, kvůli jeho stejnojmennému fanzinu (Slan, ne Peška ☺).

Dana Vávru asi po roce někdo upozornil na přednášku z cyklu o Kingdom Come: Deliverance na MUNI

Kingdom Come – přednáška II – Stereotypy – Dr. phil. Klára Hübnerová: www.youtube.com/watch?v=8fHHKTCMs0A
Dr. phil. Klára Hübnerová.

Její přednáška do včerejška měla několik desítek zhlédnutí a asi 4 vesměs záporné komentáře. Dan Vávra na to rozzlobeně reagoval zde: Jáma Pekel Dana Vávry #2 Spolupráce s Filozofickou fakultou MUNI. Diletantství, lži a chuť na žalobu www.youtube.com/watch?v=NGUx_AJg8Vw

Dan má po dvou dnech návštěvnost 55 tisíc a skoro osm tisíc jeho fanoušků vyhledalo i původní přednášku, kde jich přes 200 stihlo, než byla diskuse na čas uzavřena, vyjádřit svou lítost nad tím, že je něco podobného placeno z jejich daní.

Jáma Pekel Dana Vávry #2 je komentovaný sestřih přednášky Dr. phil. Kláry Hübnerové. Přednáška začíná slovy *Já počítačové hry nehraji*.

Dál hodinu mluví o věci, kterou „zná“ jen zprostředkovaně z výtek a komentářů své univerzitně-progresivistické sociální

bublíny. Občas z nich něco nepochopí a sama naskakuje na vidle ďábelského Vávry.

Dost ji diskvalifikuje i její podivná čeština, mnoho slov sklápne podle špatných nebo neexistujících vzorů. Třeba když mluví o tom, jak Vávra svou nezdořilou odpovědí ohledně množství černochů (samozřejmě, že řekla lidí tmavé pleti) tam a tehdy (Skalice 1403) vyvolal řadu „kontroverzí“. Ani její výslovnost není bez vady, třeba slovo myty vyslovuje zásadně krátce, myty. Možná že to má z němčiny, studovala ve Švýcarsku, možná to ale tak pokrokové ženy na univerzitách říkají, aby se jim to nepletlo s MeToo...

Někdo v komentářích napsal, že na to, že je KH dyslektik a dysgrafik, je její projev docela dobrý. Kdo to ale neví, tak si musí připadat jako někdo, kdo si omylem koupil lístky na Paralympiádu.

Vysmívá se Vávrovi, že čerpá ze Sapkovského, ale jeho jméno také nedovede vyslovit správně, zjevně se to ona sama dověděla na předcházející úvodní přednášce cyklu od Stanislava Barty (nesrovnatelně lepší úroveň).

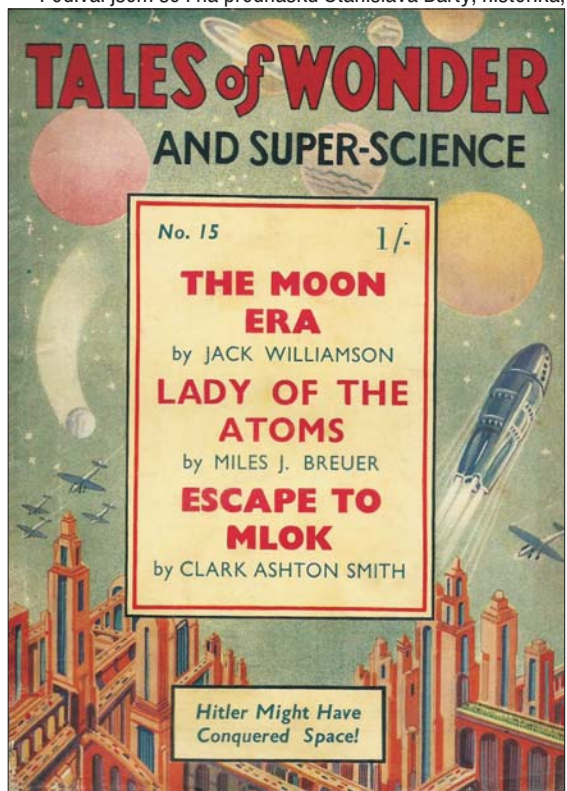
Přednáška Kláry Hübnerové má pojednávat o stereotypch v KC:D, ale dlouho to nevydrží a je hlavně o Vávrovi.

Pro mě byla takovým memoriálem marx-leninské dialektiky, kterou tahle avantgarda dál používá, ani o tom možná neví.

Celá naše společnost bojuje proti stereotypům, příručky MŠ vedou učitele a učitelky v boji proti nim.

Když se to ale hodí, je to vědecký pojem bez hodnotícího přívlastku, a to je jen jeden příklad z mnoha.

Podíval jsem se i na přednášku Stanislava Barty, historika,

pedagoga, rozdíl mezi dobrou vůlí něco pochopit a přijít na něco nového a sdělit nám něco, co nevíme, a prezentací předem připraveného politického názoru, byl zjevný. Dr. phil. Klára Hübnerová se jeví jako kádrující sekernice, která už předem ví, k čemu má dojít, a to na základě ideologických předpojatostí s historií moc nesouvisejících, na rozdíl třeba od zmíněného Bárty nám nechce nic nového říci, chce nás přesvědčit o své pravdě.

A když už něco řekne, tak většinou vykrádá Bárty: viz odkazy na Narrenturm a Jiráská, jen přidá záporné znaménko (někdo by řekl plivanec).

O měsíc později má už Vávra cca 130 tisíc zhlédnutí a dva a půl tisíce komentářů.

● **29. dubna** se zdá, že corona-epidemie polevuje, alespoň se tak dá soudit z toho, že hlavní zprávou dne je info, že zažíváme nejhorší sucho za posledních pět set let.

● **30. dubna** ČRo plus recykluje starší pořady a tak bylo lze vyleshnouti rozhovory s Ondřejem Neffem a Marcelem Grünem.

Vífa Štach píše, že konečně dorazil Interkom a že jsme nějak dost neoslavili 40. výročí vzniku prvního SFK a tedy organizovaného fandomu u nás. Vlastně si pořádně vzpomněli jen Brňáci na loňském Fénixconu.

A Franta N. mi posílá povídku o robotovi (a nejen o něm) do sbírky k Čapkovskému výročí. Prozradím, že robot se v ní jmenuje Jenkins a dinosaurům bude když ne jasno, tak alespoň zavětrí správným směrem.

● **2. května** mi Jirka Doležal dovezl velký scanner, snad se konečně dostanu k digitalizaci archivu.

Po půlnoci dočítám Frantovu povídku

● **3. května** mi Youtube doporučuje přednášku prof. Jaroslava Petra, z vyššího SF klubu Spectra: Kdy začíná život? Etika reprodukční biomedicíny.

Honza Vaněk připomíná, že se blíží liché pondělí, uvidíme, zda se zítra uvidíme.

● **4. května** hlásí Martin Macáček, že Interkom dorazil i na Slovensko.

V podvečer vyrážím do Čáslavské, vlastně jsem nebyl mimo dům od narození v polovině března, zase všichni v rouškách, a žádní dva neměli stejnou. V RUR už Bidlo, pak dorazil ještě Honza Vaněk, jr.

Už zase vyšla Pevnost, ještě jsem nestihl otevřít tu minulou, kterou mi s IK donesla Michaela.

FF možná bude, ale asi jen v Hotelu, večer ale dorazil mail od pořadatelů GC: Bohužel musíme s politováním oznámit, že letos GameCon neproběhne. Takže jestli bude něco v Chotěboři, dá se očekávat ještě větší masakr než obvykle.

Ivan Adamovič mě upozornil na nový Baldýnského počin *Láska v čase korony*, maturant 14 dní hraje KC: D, takže neví o epidemii ☺ Baldák zjevně hru také nehrál jako paní Klára, hrdinové tam bojují o jakési Žezlo věčnosti.

Progresivistům se nezavděčíš, vývojáři *Call of Duty* kvůli nim umožnili hráčům volit postavám barvu pleti, čili mohou v ní pobíhat i černošští SS, teď je ovšem hra kritizována za to, že si ji může nainstalovat někdo, kdo by rád střílel černochoy...

● **5. května** píšu posudek na knihu *ROBOT 100*, obálku má skvělou a povídky, které jsem už četl, také.

● **6. května** vyrazím na polikliniku do Břevnova, objednaný jsem ještě z času před karanténou, mezitím mě pronásledovali z tiskárny s dotiskem *Made in Korea*, naštěstí jsem nechal mobil doma.

● **7. května** jdu na krev, ale laboratoř zavřená, naštěstí jsem nepřešlehl papírek, že nejbližší najdu na Kulařáku, tak jsem si udělal výlet a na zpáteční cestě nakoukl do knihkupectví ve vestibulu metra, buď je tam hrozně ukecaný prodavač, nebo jsem byl první zákazník, možná oboje najednou.

Odpoledne mi volal Petr Hanuš, že asi nestihne odevzdat hodnocení CKČ, a Jarda Olša s dalšími objevy o Breuerovi, vizte na stranu 4. A v podvečer konečně dorazil dotisk.

● **8. května** máme další prodloužený víkend, to se mrtvolnost webov existence ještě prohloubí.

● **10. května** Franta Houdek posílá vědu, další IK se blíží.

● **11. května** jsem dělal uličku ke kotli pro revizáka, špatně jsem se ohnul a teď se nemohu ohnout.

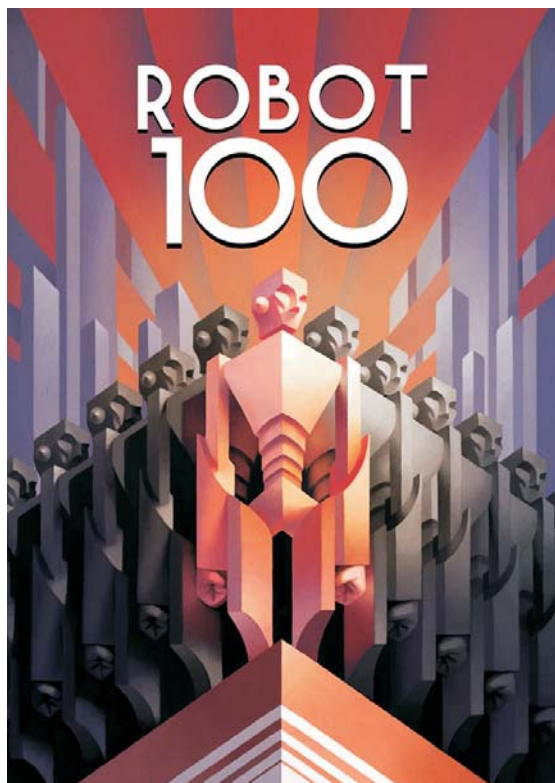
Přemek Houžvička mi poslal článek, který Carola adresovala v roce 1969 Sally do Mladého světa...

Sarden a FantasyPlanet slaví tento měsíc dvacet let existence, vzpomínám, který vydal první číslo, ale mám dojem, že SF portál měl jako první brněnský Petr Sládek.

● **12. května** záda zlobí a tak jsem se stal snadnou kořistí a byl ukecán k vydání korejského románu *Skříň*. Je to trochu SF, i když dost ulitlá, tak uvidíme.

Po delší odmíce se ozvala Lenka Cellindra Weingartová, už jsem se o ni začal obávat, ti mladí dnes nic nevydrží :-). Lenka nám zprostředkovala obě reportáže z CCP a nyní mi napsala, že jak Mara, tak Draky byly poctěné, že se dostaly na titulní stránku Intekomu.

● **13. května** mě stále trápí záda, Richard mi poslal povídku Chaima Cigana do robotí antologie. Přidal jsem ke dvěma Richardovým připomínkám několik kritických výhrad, slovy spíše nehledanými, a místo abych se po půlnoci na FB dověděl,

jaký jsem kokot, tak mi za čtrnáct dní dorazila práce kompletně přepsaná. To bude asi tou generační propastí.

● **14. května** s Jardou Olšou jr. pracujeme nad jeho dalšími objevy o Milesu Breuerovi. Ten člověk by zasloužil monografii, takoví lidé vybudovali USA, vědu se nedočekal, ale asi jej nikdy ani nečekal, zemřel poměrně mlád a po osobní tragedii i nešťastný.

● **15. května** v pátek ještě přidáváme druhou směnu a pokračujeme na knize k 30. výročí navázání diplomatických vztahů s Korejskou republikou.

● **18. května** jsem zase podnikl odvážnou cestu do Čáslavské, v metru si čtu Ocelovou šlechtu, trochu naivní čtení, jak to udělat, aby hrdina byl vojákem zlých USA a přitom nikomu neublížil 😊

● **19. května** dorazilo z Olomouce další předplatné, tedy spíše doplatné, беру to tak, že fanoušci dočetli minulý IK a říkají si, že by mohl vyjít další, začnu na tom něco dělat. Kdyby ještě zapršelo, tak tomu nemůže nic zabránit...

● **20. května** upozornil Viktor Janiš na test znalostí postav z díla J. R. R. Tolkiena: Antidepressivum nebo hrdina. Vyzkoušejte na stránce: antidepressantsortolkien.now.sh

● **21. května** prodělám strašně ranní vstávání na alergologii, abych se dověděl, že venkovský základ ani půlstoletí života v pohodlí nerozhodí. Večer se za to odměním sledováním filmu *Komorná*, režisér Chan-wook Park se asi inspiroval u Tarantina, a nejspíše také evropským gotickým románem.

● **22. května** odpoledne zavolal Longin A. Wdowiak, jedou zítra s redakcí Živlu navštívit Ládu Szalae, tak jsem zavzpomínal,

nač by se ho měli poptat, slíbil jsem to i hodit do mailu, ale pak jsem sledoval film *Poslední skotský král* a nějak na to zapomněl, už si ve spolehlivosti mohu s LAW podat ruku.

● **25. května** první den velkého rozvolňování, uvidíme za dva týdny, my s Jardou zase makáme. Při zmínce o Komorné Jarde zavzpomínal, že lístky na ten film věnoval své filipínské = těžce katolické asistentce a ta se ho pak ptala, zda věděl, že jde o pornografii.

● **27. května** vyrazíme s Michaelou na veřejnou schůzku Klubu Julese Vernea do salónku MATu. Na program byla aktualizovaná přednáška Franty Novotného Byli tam před Armstrongem, kterou někteří mohli slyšet už na Fénixconu, to by ale nesměla být dopoledne :-). Sešlo se nás cca 17 hrdinů, i díky tomu, že Leonid Křížek dokáže nějak lépe než Egon rozepisovat zvací maily. Už u tramvaje jsme potkali Romana Štědroňského, v MATu už seděli Bidlo a Bí, pak dorazil Leonid, Mirek Houška, přednášející Franta, Filip s Hanou, Milan Fibiger, Pavlíkovi a Bohuslav Šír... A málem bych zapomenul na předsedu KJV Richarda Klíčnicka.

● **28. května** mi Franta Hlouš poslal digitalizovanou povídku tohoto čísla a květnový Interkom už čekají jen korektury.

Zdeněk Rampas

Odposlechnuto

Vše se musí změnit, aby věci zůstaly stejné.

Frans Timmermans (Respekt)

Byli tam před Armstrongem

O všem, co kdy lidé podnikli, objevili a prozkoumali, museli napřed snít. Ona totiž průzkumníkem lidského poznání je lidská fantazie, neboť naše duše se pohledu do prázdnoty světa děsí. Proto si lidé, ještě než vypluli na oceány, vymýšleli, co najdou za horizontem, proto dávní kartografové do svých map na místa, o nichž nic nevěděli, alespoň napsali *hic sunt leones* – zde jsou lvi.

Samozřejmě že lidem nemohla uniknout hvězdná obloha, kterou ve své fantazii zabydleli padlými reky svých civilizací a učinili je tak nesmrtnými, proto jejich představivosti nedal spát onen stříbrný disk, tak záhadně ubývající a zase dorůstající, který jako vlečku za sebou táhne světové oceány a moře. Měsíc se stal symbolem ženského principu a lidé ho dokonce zabydleli obyvateli – Selenity. A samozřejmě se ve své fantazii na něj mnohokrát vypravili. Cyrano de Bergerac, trojice členů Gun Clubu v románech Julese Vernea, vynálezce Cavor H. G. Wellse, hrdinové polského autora Jerzyho Żulavského, ale i český Matěj Brouček a posádka Aeronautila ze ságy *Zápas s Nebem* J. M. Trosky, ti všichni se vydali na Měsíc před Armstrongem, pravda vyneseni vzhůru na křídlech fantazie a nikoli tahem raketových motorů Saturnu V. Kdyby jich však nebylo, nemohl by Armstrong učinit ten malý krok, který pro celé lidstvo znamenal velký skok. A proto si u příležitosti 50. výročí přistání Apolla 11 zaslouží všichni ti fantasté, aby byli připomenuti.

František Novotný

Yoon Ha Lee: Liščí gambit

Ve vztahu mezi *vědeckou fantastikou* a vědou rozlišuji tři fáze. Ne přímo časové, na to jde o vztah příliš komplikovaný, ale spíše logické (a pomijím při tom rozsáhlé oblasti sci-fi, které s přírodními vědami žádný zvláštní vztah nemají). První je, řekněme, *realistická*. To jsou příběhy s klasickým étosem, které se odehrávají ve světě fyzicky velmi podobném tomu našemu a jejichž hrdinové jsou často přímo vědci nebo výzkumníci, co v zápletkce nápaditě využívají nebo uměřeně extrapolují známé vědecké poznatky. Jsou to cenné příběhy, protože objevily nové typy zápletek i odlišné emocionální prožitky, které v průběhu 20. století významně obohatily naši kulturu, snad dokonce vytvořily i několik nových vzorců se silou archetypu. Příklady proto asi napadnou každého snadno.

Současně však jde o příběhy autorsky poměrně náročné, protože nejen vyžadují netriviální vědomosti, ale hlavně výrazně omezují autorovy kompoziční prostředky: v podobě prostředí, v odvíjení děje i v založení postav. Proto se brzy začaly objevovat příběhy, které měly vědu jen jako svého druhu působivou kulisu, vlastně byly podobné příběhům od začátku nejspíš mnohem častější. Jak spisovatelé s podobným druhem vyprávění postupně získávali zkušenosti, objevila se nakonec v dramatickém prostoru vědeckofantastických příběhů fáze, které pro sebe říkám *analogická*. Ta představuje faktické odpoutání se od podstaty vědy, ovšem při zachování jejich vnějších struktur. Lze tak čerpat z efektivity, atmosféry i důvěryhodnosti vědy, aniž bychom byli svazováni nároky její kritické metody nebo upřednostňováním otázky „jak to funguje“ na úkor zajímavějšího „jakou to má povahu“.

Osobně se domnívám, že průkopníkem tohoto přístupu byl televizní seriál *Star Trek*, ale tam jde o fenomén překvapivě složitý. Lepším příkladem může být třeba román Stephena Kinga *Žhářka*, který byl poprvé vydán už v roce 1980, ale představuje velmi čistý příklad podobného přístupu. Jeho hrdinka dokáže myšlenkami vytvářet oheň. Důležité přitom je, že tato schopnost je vydávána za v zásadě přirozenou, tedy nevybočující z fyzikálních zákonitostí našeho světa. Ovšem schopnost *pyrokineze*, a už vůbec ne mechanismus jejího fungování, nejsou námětem knihy. Slouží pouze jako katalyzátor, který vytváří neokoukané dramatické situace. Autor nám o ní řekne jen tolik, aby působila věrohodně: vznikla nějakým tím vládním experimentováním s psychotropními drogami a dozvíme se něco málo o jejich čistě *funkčních* zákonitostech. Velmi důsledně se ovšem vyhýbá pokusům třeba jen naznačit něco o fyzické povaze nebo fyzikálním fungování podobné schopnosti, byť tyto otázky v knize na přetřes přijdou.

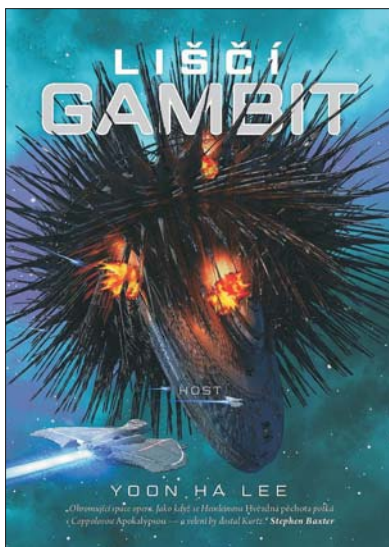
Není to náhoda. I když je to v rozporu s původním založením sci-fi příběhů, Stephen King je zkušený autor, takže ví,

že pokus o vysvětlení by věrohodnost pyrokineze nezvýšil, ba právě naopak. Ve skutečnosti je to totiž „kouzlo“, a to nikoliv ve smyslu „neznámá fyzika“ nebo „pokročilá technologie“. Jeho pyrokineze je magie, patří do myšlenkového schématu *holistického* světa, který by se jen těžko smířoval s metodickým redukcionismem přírodních věd. Svět, který King předestírá, je tedy *věcně odlišný* od našeho, ale přitom je s ním *prožitkově konformní*. To mu, což je pozoruhodné, umožní použít magii, aniž by se uchýlil k fantasy nebo hororu. Jeho dobrodružný příběh zůstává v žánru sci-fi, tedy emocionálně neopustí oblast našeho moderního světa.

Protože dnes klasifikujeme žánry spíše podle rekvizit než podle prožitku, není podobný posun zvlášť reflektován. Ale snad stojí za pozornost, že jde o literární manévry natolik úspěšné, že byl mnohokrát zopakován, nebo spíše překvapivě podobně znovu-objeven. Knihy jako *Stavitelé věží* Vilmy Kadleckové nebo *Páté roční období* N. K. Jemisinové jsou od *Žhářky* v řadě aspektů odlišné, ale těží ze stejného zdroje. Ukazuje se to i na zákonitostech, které přiřítají svým psychotronickým (nebo psycho-energetickým, chcete-li) schopnostem. Pro pyrokinezi, argenit ~ míjat i orogenii například platí, že velké silové zásahy jsou snadnější než jejich drobné a precizní použití. Tyto mechanismy, které svojí racionalitou odkazují na klasickou mechaniku, jsou sice neintuitivní, nicméně se snaží vzbudit dojem, že pocházejí se stejného řádu skutečnosti.

Jde o posun, který je až nečekaně úspěšný: podobně jako v reklamě se atmosféru spojovanou s určitou skutečností podařilo přenést na skutečnost jen velmi zdánlivě podobnou. Vědy jsou určovány hlavně svojí specifickou metodou a přijde mi zajímavé, jak se svým způsobem přesný metodický opak přírodních věd dokáže literárně zamaskovat natolik, aby dokázal odvozovat svoji působivost právě od jejich úspěchu a novátorství. Ale rozpětí mezi teoretickým založením vědy, které zná málokdo, a jejími praktickými projevy, které zažívá každý, je očividně natolik široké, že podobný trik umožňuje. Pro žánr vědeckofantastických příběhů to – i v jiných podobách než jsou nadpřirozené psychické dovednosti – otevřelo širý prostor nových možností, což je pro nás, čtenáře, jedině dobře. Ještě zajímavější však je, že ani zde se vývoj nezastavil, čímž se konečně dostávám k *Liščímu gambitu*.

V poslední době se objevují knihy z další fáze, která by se dala nazvat *metaforická*. Úspěch knih analogické fáze, které skryté, leč sebevědomě zaměňovaly fyzickou skutečnost řídicí se určitými zákonitostmi za jinou realitu stejného druhu, ovšem založenou na odlišných principech, ponoukl autory k ještě odvážnějšímu činu. Začali směšovat skutečnosti zcela

odlišných modalit. Hezkým příkladem je Hannu Rajaniemi a jeho kniha *Kvantový zloděj*, kde použil některé neobvyklé zákonitosti teorie asymetrických šifer. Anž by nám pro to poskytl jakékoliv vysvětlení nebo odůvodnění, udělal z čistě matematických konceptů reálné objekty. Jeho svět přitom nemá jakousi simulovanou nebo jinak druhotně generovanou povahu, chová se jako naše primární skutečnost samotná. To není postup ne-intuitivní, to je metoda otevřeně paradoxní. Ale ukazuje se, že pro fungování literárního světa nepotřebujeme realistické vysvětlení, stačí jen, když má dostatečně pochopitelné zákonitosti, a pak jsme schopni ho přijmout – i když je vlastně přísně vzato nesmyslný.

Příběh podobného typu napsal i Yoon Ha Lee a použil kalendář, tedy pomyslný koncept počítání a organizace času, jako metaforu proloženou do skutečnosti. Představa, že kalendář – jakožto idea – bezprostředně interaguje s fyzickou realitou, je na první pohled dost výstřední. Není úplně nesmyslná, protože dnes dominantní představa vnějšího, rovnoměrně plynoucího času je poměrně nedávná a nijak zvlášť neodpovídá naší přímé zkušenosti. Archaické chápání času založené na rytmu je vlastně přirozenější – a jeho proměny jsou se změnami skutečnosti provázané mnohem těsněji. Nicméně koncept předkládaný v *Liščímu gambitu* je výstřední nejen na první pohled. Z postřehů o knihách analogické fáze víme, že od autora, který se snaží zachovat věrohodnost nerealistických reálií, se žádného pořádného vysvětlení dočkat nemůžeme. Dočkáme se jen narázek: specifické poznatky z algebraické teorie čísel, z kterých plyne, že určité zorganizování společnosti na frakce a rozdělení času podle přesně daného kalendáře povede k jistému typu psychologického kondicionování, což se projeví změnami fyzické skutečnosti, která umožní lokální fungování odlišné mechaniky (nápadně připomínající magii). Jen je to celé ještě mnohem zamotanější a okořeněné košatou hantýrkou.

Oproti knihám analogické fáze, které úlisně předstíraly konformitu s přírodovědeckým pohledem na svět, jde o postup otevřeně heretický. Změna sociálních a psychologických struktur vyvolává zpětně nejen změnu fyzikální reality, jako tomu bylo třeba u pyrokineze, nýbrž přímo změnu fyzikálních zákonů. (Fyziky by něco takového možná pobavilo, ale biologové jsou ve svém názoru, že fenotyp nemůže zpětně ovlivňovat genotyp, hodně nesmlouvaví.) I přesto pořád cítíme spřízněnost s tou starou, seriózní, vědeckou (a vědu obdivující) fantastikou. Nejen proto, že je autor matematik a působivost žargonu, který si pro knihu vymyslel, se o působivost vědecké terminologie nadále pevně opírá. Ale proto, že stále cítíme respekt ke skutečnosti, byť prapodivně zdeformované. Nejde o svět symbolický nebo alegorický, není to prostor vytvořený primárně k psychologickým experimentům, nepohybujeme se v libovolně formované virtuální realitě, nýbrž pořád cítíme zasutou příchutí exotických planet z řádu klasické sci-fi, s kterými se musíme nějak vypořádat, ať už jsou jakkoliv podivné.

Podle rekvizit se pohybujeme v podžánru *military sci-fi*. Schválený kalendář neustále narušují heretici šířící kalendářní hnilobu, proti kterým je třeba vojensky zasahovat. Tím vlastně

vznikají tři do určité míry odlišné skutečnosti: základní neměnná realita zvaná invariantní, vysoký kalendář generující skutečnost, která umožňuje fungování exotických technologií, a kačířské kalendáře, které vytvářejí nekompatibilní exotické skutečnosti. Jednoduchý test, kterým se dá posoudit hodnota podobných reálií, zní: Jsou to jen zajímavé dekorace, které by šlo snadno přeznačit na něco jiného? Nebo se podílejí na založení zápletky způsobem, který na nich nějak zajímavě závisí? Nebo jsou dokonce natolik dobře vystavěné, že se dokáží stát součástí pointy? Nezasťírám, že mám složité a nesrozumitelné reálie rád, takže jsem docenil, že zde se je podařilo pozvednout až k poslednímu typu. Slouží nejen k vytvoření neobvyklé atmosféry, ale podaří se je vtáhnout do děje jako jeho plnohodnotnou součást. V této složce knihy autor uspěl na výbornou.

O něco horší je to u postav a zápletky. Určitou jednoduchost charakterů nebo schematicnost děje lze patrně u vojenské sci-fi očekávat, ale tím směrem moje námitka nemíří. Rušila mě spíše určitá naivita. Tak třeba posun hlavní postavy od řadového důstojníka potýkajícího se s průšvihy v jakési zapadlé díře na dočasnou pozici generála velícího klíčové misi na ochranu celé společnosti dost odpovídá stereotypu, který bychom od *military sci-fi* očekávali, a není na něm nic špatného. To, že je podobný kariérní posun urychlen neobvyklými schopnostmi hlavní hrdinky nebo zákulisní politikou, je taky dobře pochopitelné. Ale aby byl věrohodný, musí si zachovat uvěřitelnou dynamiku: to, o čem se v knize nemluví, by mělo snést srovnání s obvyklým řádem věcí, a to, co je neobvyklé, by nějak mělo vyplývat z povahy příběhu. Jenže zde události připomínají spíše poetiku videohry: co je zajímavé, tomu se autor věnuje, co se mu zrovna nehodí, to úplně ignoruje. V animovaném filmu by něco podobného asi prošlo bez povšimnutí, ale v knize to ruší.

Myslím si přitom, že za tím není záměr, jak knize dodat zvláštní atmosféru nebo specifický rytmus, ale jen autorská nezkušenost. Projevu se to totiž i na úrovni stylu: za obvyklých okolností závažnosti událostí, které se odehrávají, nějak – byť i každého autora jinak – odpovídá i dynamika textu, tedy délka a vnitřní struktura vět. U papírové knihy je analýza podobných znaků obtížná, ale tipl bych si, že až na občasné velmi krátké, několikaslavné věty bude délka a složitost vět u *Liščího gambitu* neobvykle homogenní. I to přispívá k dojmu, že dobře a pozoruhodně vymyšlené vnější komplexitě prostředí a událostí zatím tak docela nedostačuje vnitřní složitost děje a postav. Nevede to přímo k tomu, že by postavy postrádaly věrohodnou psychologii, ale třeba jejich rozhovory jsou přeci jen trochu ploché. Čím konkrétnější téma probírají, tím živější dojem jsem z nich měl, ale jakmile se přesunuly k obecnějším nebo koncepčnějším tématům, zřetelně ztrácely na věrohodnosti.

Nabízí se otázka, jaký příběh z podobného rozporu nakonec vznikl. Přiklonil se spíše k novátorské povaze prostředí a objevoval neznámé dramatické situace, nebo byl nakonec poplatný spíše jisté šablonovitosti postav a kopíroval zažitá schémata? Jedním ze zajímavých prvků *Liščího gambitu* je, že skoro až do samotného konce nevíme, jakého příběhu jsme vlastně

Zuřivec, elity a neštěstí politických obličejů

Jedním z neoriginálnějších tvůrců science fiction byl Henry Kuttner, americký potomek židovského přistěhovalec v Los Angeles. Mohl se klidně dožít i našeho tisíciletí, ale vyměřeno měl necelých 43 let (1915–1958). Zvlášť jako působivý povídkář ovšem zanechal výraznou stopu v dějinách literatury, už méně známy jsou jeho romány. Teprve letos to částečně napravilo české vydání *Zuřivce* (v originále *Fury*) v překladu Veroniky Volhejnové.

Henry Kuttner prózu vytvořil roku 1947 ve spolupráci s manželkou Catherine Lucille Mooreovou (1911–1987) – a žádný jiný jeho román se nedočkal tak příznivého ohlasu literární kritiky. Tématem je problematika nesmrtnosti, která v budoucnosti má být výsadou jen úzké elity, usazené na Venuši, avšak ta skutečná a hlubší vrstva *Zuřivce* analyzuje psychologii příslušníka elity, který – z rozhodnutí vlastního otce – vyrůstal jako pária mezi zcela obyčejnými a smrtelnými lidmi, aniž měl po desetiletí sebemenší ponětí o své vyvolenosti.

Křivda mu prospěla. Jednak mu nadělila zdravé vlastnosti, kterých by se sotva dočkal chován v bavlne, a za druhé mu umožnila pochopit podstatu nenávisti spodiny k nesmrtnelné, protože zmutované elitě.

Mimochodem, i naše současná vláda by si tuhle knihu měla prolístovat, když už ne přečíst: aby pochopila, že ať v pandemii učiní jakýkoli další krok, pro část národa už to bude vždy „špatně“. Nebudou akceptovatelní, ale nejinaký vždy byl osud „poslů špatných zpráv“ a majitelů tváří, na které jsme se dívali v momentech krize. Podvědomě je totiž nechceme sledovat ještě i po krizi. A roušky přes ony „ksichty“? Nemění na onom principu nic. I kdyby se politikové rozkrájeli na nudličky a jednali nejlépe, jak jednat mohli, část voličů jednoduše za krize

svědky. Osvojit si prostředí, jeho zákonitosti, dokonce jeho morálku, to chvíli trvá, takže řadu náznaků nedokážeme po většinu knihy dostatečně spolehlivě dešifrovat. Autor nám nakonec spolehlivou odpověď na otázku, o čem má jeho příběh doopravdy být, poskytne, ale je natolik součástí pointy, že by bylo nefér ji prozrazovat. Jde o první díl trilogie, takže jednoznačný závěr má přinejmenším tu výhodu, že by každému čtenáři mělo být jasné, zda pro něj má smysl pokračovat ve čtení dalších svazků. Po mém soudu kniha přinejmenším dobře splňuje běžné nároky na slušný dobrodružný příběh, takže by mě zajímalo, jak se budou osudy hlavní hrdinky i jejího světa odvíjet.

Nicméně tím, čeho si na knize cením, je její příspěvek k rozvoji zatím ne zcela běžné *metaforické fáze sci-fi*. Jde o poetiku neotřelou a natolik zajímavou, aby pro mne dostatečně vyvažila, co případně chybělo na hloubce. Asi je třeba připustit,

že například je osud „Sira Winstona“ po válce a příkladem bude nejspíše také osud Andreje Babiše po „koronakrizi“. Pokud ne, bude to jen díky jeho včasné instinktivním ústupům do stínu a obrovským schopnostem populistického taktika.

Aspoň v jednom však srovnání Kuttnerova světa s realitou přece selhává: tváří v tvář aktuálnímu viru nejsou zcela nesmrtnelní ani elity.

Jen jsou nesmrtnelné „trošilinku méně“. A Kuttnerův hrdina Samuel Reed? V určitém věku prohlédne, cítí rozhořčení nad vlastním osudem, začne mu být líto, že mohl prožít léta „nahore“ jako vládce a místo toho ostrouhl, byl otcem „odložen“ a pachtil se (ale i zoceloval) v bahně podzemí. Ale což to nelze zvrátit?

Nikdy není pozdě! V kosmu nesmrtnelných entit pak už vůbec ne! Sam Reed tudíž vyráží za tím místem ve společnosti, které je ho – podle jeho názoru – víc hodno, a to vše se odehrává v pochmurných časech, kdy je planeta Země dávno mrtva po jaderné apokalypse, ba rozmetána na kusy, a zhrzený Venušan lidského původu Reed se stane samozvaným mstitel-lem a především podstatným, iniciačním

elementem ve válce smrtelných s nesmrtnelnými.

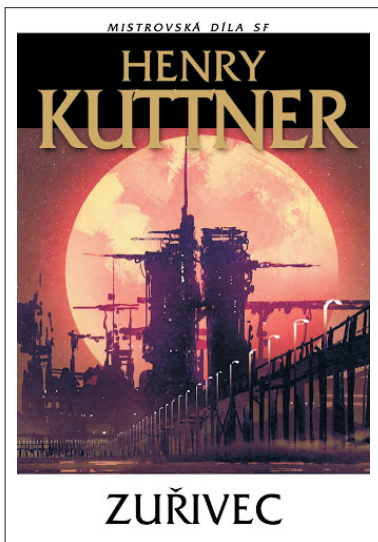
Možná se Samuel nakonec vyléčí z potřeby mstit se, ale pokud je to potřeba, kráčí se stisknutými zuby pravzhládním světem obřích citadel zasunutých pod hladinu venušanských moří... Tento román lze věru snadno číst jako alegorii, i když je ho možné vnímat i „jen“ jako „normální“ science fiction.

Ve svém oboru takřka geniální Henry Kuttner pocházel z Los Angeles. Zprvu byl ovlivněn makabrními pracemi Howarda Phillipse Lovecrafta a skvělým dokladem toho je slavná próza *Hřbitovní krasy* (1936), která bývá považována za jednu z nejhrůzostrašnějších povídek všech dob.

že nenajdou-li si podobné knihy dostatečné ukotvení, mohou snadno sklouznout k manýrismu, který by měl jen krátké trvání a omezenou hodnotu. A stejně tak je třeba připustit, že Yoon Ha Lee zatím spíše možnosti zkoumá, než že by je naplňoval. Existují náznaky, že by mohl přejmout některé dnes opuštěné prvky objevené kdysi cyberpunkem, jako je koexistence dvou myslí v jedné, ale ke kritickému zaujetí pozdně moderními sociálními strukturami, která dávalo cyberpunku sílu, má jeho abstraktní kalendářní společenský systém zatím daleko. V tuhle chvíli mi však smělost a bezstarostnost jeho pokusu přijde osvěžující, protože zrod něčeho nového je vzrušující zážitek, i když experiment případně neuspěje. A obecně nevidím žádný bezprostřední důvod, proč by osvobození vědeckofantastických příběhů od dalšího stupně doslovnosti nemohlo být úspěšné.

Jiří Grunt

Yoon Ha Lee: Liščí gambit, Host 2019, 334 str., 349 Kč

Anketa Sardenu 2015–2019 výběr z komentářů

MARTIN BEČVÁŘ (redaktor Fantasy Planet, recenzent Pevnosti)
Jeff VanderMeer: Anihilace (Argo, 2015, překlad Petr Kotrle)
 Tahle knížka se do mě zakousla na hodně dlouhou dobu. Má atmosféru, je tajemná, mrazivá... Prostě moje srdcovka.

Pavel Bareš: Projekt Kronos (Host, 2017)

Jak mám rád českou fantastiku, tak tohle mě v době čtení do slova rozmlátilo. Je to skvěle napsané, uvěřitelné, má to silný příběh... Na to, že je to prvotina, bez řečí klobouk dolů. Druhý díl ukázal, že to nebyla náhoda, Bareš je prostě zjevení!

Pat Murphyová: Město, nedlouho poté (Gnóm!, 2018, překlad Jakub Němeček)
 Další hřebík do hlavy. Až mě překvapilo, jak cynika, jako jsem já, nadchne takový jemný, místy až éterický příběh. Jenže vést válku uměním je prostě geniální nápad, a i když je originál již staršího data, tahle knížka je nadčasová a nebojím se říct geniální!

WOJTA BĚHOUNEK (trudomyslný čtenář a úplatný recenzent – Pevnost, XB-1)

Andy Weir: Marťan (Knižní klub, 2015, překlad Michal Prokop)
 Nejsilnější stránkou netradičně pojaté a přitom klasické robinsonády je kosmonaut Mark Watney. Postava drobně atypická, ale veskrze lidská, díky čemuž rychle přiroste k srdci. A i když Andy Weir není spisovatelem z povolání, dokázal slabinu využít ve svůj prospěch, když většinu textu přenechal deníkovým zápiskům. Poutavost pak spočívá v uvěřitelnosti, když vědecké pozadí působí autenticky a autentické ve větší míře také je. Přitom veškeré ty matematické, chemické a fyzikální počty nenudí. Skvělé.

Nicholas Eames: Králové Wyldu (Host, 2019, překlad Michaela Šprtová)
 Přestože je Nicholas Eames na poli fantastiky regulérním nováčkem, zcela bez ostychu můžu říct, že má nakročeno mezi první ligu. Naprosto precizně totiž pracuje s podstatou hrdinské fantasy, přitom ale umí celý ten epický patos hravě odlehčit. Neznamená to však, že by sklouzával do parodické roviny, spíš jen udržuje čtenáře v napětí, a to jak pomocí akce, tak i humoru. Navíc zkuste nemilovat starý páprdy, co jdou přes půl světa zachránit mladou holku. Tuhle partu žoldnéřů si prostě zapamatujete.

Marisha Pesslová: Noční film (Argo, 2015, překlad Pavel Černovský)
 Od prvotiny Vybrané okruhy z mechaniky pohrom ušla Marisha Pesslová hodný kus cesty. Nočnímu filmu nejen že dala hlavu a patu, ale po literární stylistice s ním suše utře nejednoho profesionála. Především musím smeknout nad nádherou hororovou atmosférou detektivního vyprávění – série děsuplných etud imponuje svou jednoduchostí, přitom se s každým jednotlivým sólem začíná umě zkomponovaná skladba měnit v ohromující celek. Jako pocta Alfredu Hitchcockovi a Davidu Lynchovi tak funguje román dokonale.

Zrovna tak tvořil pod vlivem legendárního Roberta Ervina Howarda, duchovního otce Barbara Conana, a napsal tak cyklus *Elak z Atlantidy* (1938–1941, česky 2009). Smysl pro humor oproti tomu prokázal prózou *Hollywood na Měsici* (1938) a jejími pokračováními. Hlavním hrdinou je filmový režisér Tony Quad, utiskovaný šéfem; nucený točit brakové filmy na jiných planetách, kde to má ztíženo, protože se opakovaně musí vypořádávat s bizarními nástrahami. Jiná Kuttnerova humorná série, již vytvářel ve spolupráci s manželkou, se poněkud bláznivě jmenuje *Roboti nemají ocas* (1943–1948, česky 2010). Hrdinou se tu stal věčně opilý vynálezce Galloway Gallegher, který se vždy teprve v krátkých momentech střizlivosti pokouší přijít na účel vlastních objevů.

Vtipu plný je i manželi stvořený cyklus próz *Mutant* (1947–1949, česky 2016 v knize *Více než lidé*) o rodině s neuvěřitelnými a záměrně naddimenzovanými schopnostmi. Motivy paranormálního umu Kuttner rozvíjel i v řadě příběhů o ještě jiných mutantech, které psal v letech 1945–1953 (česky 2016 také v knize *Více než lidé*) pod dosti známým pseudonymem Lewis Padgett.

Jaký podíl vlastně mívala na jeho textech C. L. Mooreová, je nejjisté, ale zvláště v posledních letech se Kuttnerovy povídky dočkaly mnoha souborných vydání a takřka kulovního statusu. Jejich typickými hrdiny bývají také děti s mimořádnými schopnostmi a v českém prostředí zaujaly už dávno hrůzyplné povídky s podobnými dětmi *Byl to démon* (1946, česky 1967 v knize *Tichá hrůza*) a *Chruďošiví jsou borolové* (1943, česky v knize *Labyrint*, 1962). – Dalšímu cyklu Kuttnerových historek dominoval od roku 1941 sirotek Jim Wade, kterého vychovali příslušníci ztracené africké civilizace. Vůbec nepřetiskovanější jeho povídka *Private Eye* (1948, č. *Oko do soukromí*, Ikarie 8/1995) pracuje s motivem projektoru, který umí nahlížet do minulosti a ověřovat alibi lidí podezřelých ze spáchání trestného činu.

Česky vyšly Kuttnerovy prózy také ve dvou Ondřejem Müllerem sestavených svazcích *Čarovný svět Henry Kuttnera* (2001) a *Past v čase* (2008), ale zdůrazněme, že řadu nejlepších děl skutečně produkoval v úzké spolupráci s manželkou, i když přitom používali pseudonymy.

Podle více jeho povídek vznikly také filmy. K jasně patrné nadprodukcii tlačily tohoto talentovaného spisovatele nízké honoráře, a jak konstatuje autor doslovu *Zuřivce* Martin Šust, leckdy to mělo i dopad na kvalitu povídky.

Ale dodává: „Přesto si mnohá jeho literární díla dodnes zachovala neopakovatelný půvab a vysokou literární úroveň.“

Ivo Fencel

Henry Kuttner: Zuřivce, přeložila Veronika Volhejnová, předmluva Groff Conklin, stať o autorovi Martin Šust, v edici Laser vydala Euromedia Group, Praha 2020, 280 stran, 323 Kč

Odposlechnuto

Vzpomínáte na Babičku Boženy Němcové? „Z vozu slézá stařenka v bílé plachetce, má vlasy jako sníh a scvrklé ruce. „Ale babičko, vy máte jen čtyři zuby.““ A víte, kolik bylo babičky, když přijela na Bělidlo? 55. Celý život na čistém vzduchu, strava v bio kvalitě, žádná éčka, téměř vegan. **Howking**

Ben Aaronovitch: Šepot podzemí

Třetí díl delšího literárního cyklu je podle mých zkušeností vhodná chvíle, kdy už je možné se zamyslet nad literárními postupy, které autor používá, i nad charakterem výsledku, ke kterému jejich použitím došel. Autorův svět už se zavedl a poskytuje dostatek materiálu, aby bylo možné formulovat jasné a podložené teze. V případě knih Bena Aaronovitche se poměrně zřetelně ukazuje, že z počátku trochu bláznivě působící příhody policejního konstábla, který je v současném Londýně konfrontován s výskytem magie, skrývají větší potenciál, než by jejich zábavná a kratochvilná povaha naznačovala.

Přijde mi, že literatura patří ke spíše konzervativním oblastem umění. Ne ve smyslu odolnosti jako architektura: ta se sice kvůli technickým omezením a vysokým nákladům na tvorbu dlouho držela přirozeného vývoje, ale jakmile do ní modernismus pronikl, pevně se tam zabydlel. Ani ne v kontrastu s výtvarným uměním, které je pevně sevřené v zásadě politickým dohledem angažovaného establishmentu: literatura všechny ty instituty útisku a propagace jako ocenění, časopisy, dotace a veletrhy zná také. Spíše v ní na rozdíl od hudby, která se dělí na malou oblast náročných prožitků moderní vážné hudby a obrovskou oblast banálních prožitků populární hudby, existuje silná střední třída ochotná hlasovat peněženkami: a to pro knihy, které nabízejí sice dobře srozumitelný, ale přitom opravdový dramatický zážitek. Vede to k zajímavému paradoxu. I když je literatura pravděpodobně umění, které je pro autora z hlediska nutných nákladů nejlevnější, přesto v něm (přínejméním v beletrii) navzdory všem experimentům existují překvapivě silné a ustálené formy, jakými jsou příběhy vyprávěny.

Tyto postupy se vyvíjejí, ale není to vývoj, který by měl divergentní povahu: vlastně už několik století lze sledovat jejich postupné empirické vylepšování, aby co nejlépe sloužily oněm prožitkům, které jsme si od knih románového typu zvykli očekávat. Proto je na knihách Bena Aaronovitche tak neodbytně zajímavé, že s poměrně suverénním úspěchem používá literární metodu rozpoznatelně odlišnou. Obvykle je ošemetné a v zásadě nesprávné poměřovat knihy osobou autora, ale v tomto případě je vědomost, že je autor profesí – a takřkajíc literárním původem – televizní scénárista, vhodným klíčem k výkladu neobvyklosti, kterou se *Řeky Londýna* a následující svazky cyklu o policejním dohledu nad britskou magií vyznačují. Vztah mezi literaturou a filmem je zavedený, ale obvykle nijak zvlášť úspěšný. Navzdory paměťhodným výjimkám představují dokonce i úspěšné filmové adaptace z hlediska čtenáře přílišné zjednodušení, protože na omezeném prostoru lze vždy zachytit jen menší výsek, kdežto z pohledu diváka zase nenaplníují potenciál filmu jako média, protože svádějí ke konvenčnímu, na dialogu založenému zobrazení. Knihy naopak vděčí filmům za dost pochybný přínos metody stříhu ve výstavbě scén, nezříd-

ka rušivě časté střídání dějových plánů a poklesle doslovné, vizuální vytváření obrazů na úkor metafor.

Zdálo by se, že v případě televizních seriálů je vzájemný vztah ještě méně přínosný. Strach hledat nové podoby příběhů, který – patrně z finančních důvodů – ovládl film, sice vede k tomu, že v poslední době se pokrokovým médiem staly nezřídka televizní série, ale tyto výpravné seriály se tak moc snaží být působivé, až končívaly kýčem obludných rozměrů. Naproti tomu knihy, které jsou inspirovány poetikou filmových epizod, obvykle nabízejí jen banální, mechanicky vytvářený obsah konzumovaný čtenáři, které možná zajímají výjevy a situace, ale snad ani nevědí nic o fantazii a příbězích. Na první pohled proto nemusí být zřejmé, že si dlouhé televizní seriály, tedy ty se v zásadě uzavřenými epizodami, vytvořily specifické postupy vyprávění. Jejich metoda se od té filmové liší mnohem více, než se od sebe dnes liší knižní a filmové vyprávění. A protože mezi seriály panuje krutý, jen výnosy poměřovaný konkurenční boj, dospěla tato metoda během pár desítek let k vybroušené dokonalosti, ke které se literatura pomalu propracovávala po několik století. Ben Aaronovitch vzal kompoziční postupy typické pro „spotřební“ televizní seriály a použil je k vytvoření knižního příběhu. Zdánlivě jednoduchá, ale přitom neobvyklá věc.

Celý tento můj poněkud rozvleklý úvod byl potřebný, aby bylo možné vysvětlit, že nejde o jakýsi *rozvedený scénář*. Vzniklo plnohodnotné literární dílo, které respektuje všechna specifika psaného textu jako média, ale je vytvořeno strukturálně odlišnou metodou. Ovšem v porovnání s různými literárními experimenty, metodou, která se už při použití v televizi mnohokrát osvědčila pro vyprávění klasických příběhů.

Možná nejdůležitějším vnějším požadavkem, který odlišuje epizodu od knihy, je potřeba zachovat stabilitu celkového prostředí televizního seriálu. Na knize si ceníme vývoje, její hodnota je určována transformací našich prožitků mezi počátečním a konečným stavem, ať to stojí, co to stojí – první polovina *Endeho Nekonečného příběhu* je dramatickým ztvárněním přesně tohoto základního literárního postupu. Naproti tomu každá epizoda musí seriál zanechat ve stavu vhodném pro epizodu následující, tedy ideálně nezměněný. Povšimněte si, že když scénáristé na konci sezony najednou pocítí potřebu udělat cosi výjimečného, abyste do natočení další řady na seriál nezapomněli, obvykle se potom s následky podobného vykojení jen obtížně a dosti neuměle vypořádávají. Funkční seriálová metoda je tedy charakterizována výraznou lokální zápletkou, ale jen pomalým a plynulým rozvíjením všeho ostatního: postav, prostředí i emocí. Je založena spíše na opakování a obměně než na skutečném vývoji, jak ho známe ze života i z knih.

Typické je představování nových prvků světa zdánlivě (pří-

nejmenším na knižní poměry) bez koncepce. Objevují se pro potřeby konkrétní zápletky nebo situace, ale jejich plný potenciál není zdaleka využit. Některé se možná znovu objeví, takže se prohloubí a získají na důležitosti, jiné třeba zapadnou, i když by bráno logicky neměly. Vývoj seriálu je oproti vývoji knihy nepředvídatelný, takže neposkytuje žádné dramatické záruky. Postavy nejsou proto důsledněji vystiženy: objeví se nejdříve spíše jako funkční typy, v rychlém, možná až zkratkovitě představení a teprve postupně se doplňuje jejich psychologie i celá osobní historie, ukáže-li se, že jsou důležité. Jiná je také expozice prostředí. Kniha typicky operuje s malým množstvím dobře charakterizovaných, klíčových reálií, mezi kterými obrazotvornost doplňuje podle potřeby nebo i jen podle založení čtenáře zbytek světa. Seriálová metoda předpokládá spíše velkou masu málo významných rekvizit, z kterých některé podle potřeby dočasně vystávají, aby sehrály svoji roli. Obvyklé je také rozdělení na „domácí“ prostředí, kde se postavy objevují opakovaně, a střídající se vnější prostředí, které je často definováno nějakým tématem. Podobných rozdílů je celá řada a nemusejí být nutně tak strukturálně výrazné. Seriálová poetika například s úplnou samozřejmostí používá kulturní náratky na jiná díla v míře, které by se žádná slušná kniha s autonomním příběhem neodvážila.

Kniha i seriál nutně zužují záběr na svět, ale činí tak úplně odlišným způsobem: kniha spíše ostrým vymezením, seriál jakýmsi pozvolným povstáváním. Souvisí to, pochopitelně, i s rozdílem mezi psaným a zobrazovaným, což pro autora představovalo významnou překážku při osvojení si seriálové metody pro literární potřeby. Částečně si pomohl prostředím, protože centrum Londýna je pro britské čtenáře důvěrně známý kontext podobně, jako je u nás obecně známá řada pražských reálií. Tedy nejen z hlediska rozličných slavných dominant, ale i z hlediska architektury, vztahů mezi různými místy a funkcemi těch míst, stejně jako z pohledu různých kulturních a historických souvislostí, a tedy i emocí, které jsou s místy spojovány. Takové prostředí není potřeba popisovat, stačí na něj a jeho atmosféru odkazovat. Pro nebritského čtenáře podobná síť předpokládaných vztahů představuje určitou překážku, protože z ní obvykle bude znát jen dosti náhodné útržky, ale věrohodnosti knihy to i přesto prospívá. Věříme totiž, že za všemi letnými náznaky se skrývá skutečnost.

Kromě toho autor rozdíl mezi psaným a zobrazovaným kompenzoval ještě jedním zajímavým způsobem. Všechno totiž „vidíme“ jako součást neustálého, byť nevtíravého vnitřního monologu hlavního hrdiny. Pomineme-li fyzické prostředí, je to možná základní trik, který zachovává „popisnost“ potřebnou pro seriálovou metodu, aniž bychom vybočili z literárního prostoru k přehnané vizuálnosti (nebo kniha trpěla zbytněním skutečných popisů). Vnitřní monolog je ovšem potenciálně otravný prvek, který navíc časem vede k výrazně subjektivnímu zabarvení při pohledu na svět, což seriálové metodě, která je založená na vnějším zobrazení, rozhodně nevyhovuje. Autor se nebezpečí vyhýbá využitím poměrně rušného způsobu vyprávění. Vnější tempo nemusí být nutně rychlé, ale střídá se děj, prostředí i vystupující postavy a vše je neustále prokládáno

krátkými komentáři, různými postřehy i pečlivě načasovanými vtipy. Výsledná transformace seriálové metody je tak zdařilá, že si čtenář ani nemusí povšimnout, k čemu ve skutečnosti dochází, a tak vše neobvyklé přičítá jen autorovu osobitému stylu. Odlišnost od většiny knih však sahá mnohem hlouběji.

Zatím by se mohlo zdát, že popisované seriálové postupy vlastně představují zhoršení v porovnání s klasickou literární metodou, že ubírají na působivosti a vedou k banálnějšímu prožitku. Ukazuje se to i na postavě hlavního hrdiny: protože všechno vidíme jeho očima, trávíme s ním hodně času, ale přesto vlastně nemáme přístup k jeho emocím. Protože je jednotlivým elementem při pohledu na fragmentární vnější svět, zůstává pro nás překvapivě odtaziť, jeho prožitky si musíme domýšlet na základě informací, které nám sděluje. (A jsou chvíle, kdy zaváháme, zda je hlavní hrdina spolehlivý informátor, nikdy například nepřizná, že se bojí, a když, tak takovými slovy, že mu stejně nevěříme.) Jestliže knihy přesto fungují velmi dobře, je to proto, že autor si sice osvojil seriálový styl vyprávění, ale nepřevzal jeho základní cíl. Nepíše cyklus knih, kde je možné s potěšením přečíst libovolný svazek, jako když náhodou zapneme televizi. Jeho knihy mají jasný a rozhodně ne uměle pomalý celkový vývoj. Nápadné je to na vztazích mezi postavami, které si nezachovávají stabilní konfiguraci, ale s každým případem se významně pozmění. Větší rozsah celé knihy oproti epizodě seriálu umožňuje mnohem rozsáhlejší recyklaci prvků z minulých děl, takže se celý svět zahušťuje mnohem rychleji a v třetím svazku už působí úplně přirozeně. Ve výsledku proto oproti klasicky vyprávěné knize nepociťují žádný nedostatek, použití jiné metody má spíše osvobozující účinek. Důvěrná znalost obvyklých způsobů vyprávění umožňuje v knihách často celkem spolehlivě odhadovat emocionální (a neřídká i věcný) budoucí vývoj. Ale zde jsem mnohem častěji překvapován, aniž bych ale měl dojem jakékoliv svévolnosti.

Příznivý výsledný dojem po mém soudu vyplývá ještě z jedné hlubší příčiny, která už přímo nesouvisí s literární adaptací seriálové poetiky. Přijde mi, že Ben Aaronovitch dokázal neobvykle úspěšně skloubit román vážně míněný s románem humoristickým. Je známo, že Shakespeare ve svých komediích hojně používal kontrastu mezi vznešeným a nízkým, aniž by se tyto dva aspekty navzájem rušily. Podle mne je to výtečný způsob kompozice, protože výsledek tím v dramatickosti získá jak na prostoru, tak plastičnosti. Kupodivu to však není příliš obvyklý postup. I zde to nejdříve vypadá, že autor píše jen docela podařené zábavné čtení. Vzhledem k postupné, iterativní výstavbě cyklu, kdy jednotlivé prvky dostávají v knihách prostor spíše krátce, ale opakovaně se vracejí, není hned zřejmé, jak vážně autor svůj svět bere. Možná nejrychleji se opravdovost začne projevovat na postavách: ze všech těch rychlých postřehů, krátkých vtipků, drobných situací a zkratkovitých charakteristik se najednou poskládají lidé, kteří jsou nejenom plasticky vylíčení, ale kteří na jedinou i na malém prostoru dokáží prožívat a vzbuzovat nefalšované emoce. Ovšem stále se stejným nadhledem a lehkostí, která na ničem dlouho neulpívá. Trochu mi to připomnělo některé klasické britské detektivky (třeba ty s inspektorem Alleynem od Ngaio Marshové), které se na naše poměry vyznačují na jednu

stranu psychologickou drobnokresbou založenou na velmi osobních, až intimních postřezích, ale které jsou na druhou stranu současně popisovány nečekaně decentně, ne-li přímo se zvláštními ohledy, tak přinejmenším s pochopením. Zde jsme svědky něčeho dosti podobného: jen v podstatně zmodernizované podobě, kdy je takt nahrazen vtípem.

Modernizace mi vůbec přijde jako výstižná charakteristika. Pozoruhodně se to ukazuje na způsobu, jakým autor používá a vykládá magii. Jsme ve světě, kde bylo – z důvodů, které příliš neznáme – praktikování magie na více než půl století téměř přerušeno. Hlavní hrdina, který se postupně učí kouzlit, je tedy konfrontován s něčím, co odpovídá i našemu vnímání: s podivně zastaralou, konceptuálně nepochopitelnou, takže ne zrovna věrohodnou a vlastně spíše směšnou tradicí. To, co by lidé – čarodějové i čtenáři – ještě v první polovině 20. století nejspíš byli schopni brát jako fakt (když magie funguje, tak to znamená, že klasikové mají pravdu), my už nevyhnutelně podrobujeme ničivému přívalu šouravých otázek, před kterými významná část „staré moudrosti“ nemá šanci obstát. Autor v občasných poznámkách zajímavě reflektuje, že i v minulosti magie podléhala interpretacím odpovídajícím duchu doby, ba i společenským módám. Jenže zatímco třeba viktoriánské zaujetí duchy je pro nás celkem dobře srozumitelné, žádné moderní a konvergentní vnímání magie, o které by se dal příběh opřít, prostě neexistuje.

Aaronovitchův cyklus není žádná *urban fantasy*, která by si ze současného světa brala jen ty aspekty, které se jí hodí, a bu dovala na nich paralelní svět. Je to příběh, který se plnohodnotně odehrává uvnitř moderního světa, takže má-li se v něm magie věrohodně vyskytovat a používat, je potřeba vymyslet její moderně chápaný koncept; a ten propojit s něčím z toho, co jako magii vnímali naši předkové. A vážnost, s jakou autor svoje knihy bere, se ukazuje na tom, že si na konceptu své magie dal záležet, takže nejenom poskytuje kouzla, tedy funguje v rámci zápletky, ale dává smysl i sám o sobě. A to třeba včetně vysvětlení, jaký je vztah mezi kouzlem a zaklínadlem, což je jedna z tradičních obtíží příběhů s magií. Metoda, kterou se moderní – to znamená i značně civilní – podobu magie podaří propojit s magickou tradicí (a její nadměrně košatou zamotaností), je překvapivě humor. Zde se ukazuje, v jak hluboké symbióze vážná a komická složka knih koexistují. Hlavní hrdina si z představ, které už se přežily, prostě neustále utahuje, čímž vlastně uznává náš postoj skeptické nedůvěry. Byla by to jistě výborná metoda pro čistě humoristický román, ale zde se na pozadí děje cosi pozoruhodného: autor humorem očišťuje přežitou tradici magie do podoby, která obstojí před naším moderním prožitkem. Hlavní hrdina tak zkratkovitě opakuje vývoj, ke kterému by docházelo, kdyby se magie v Británii bývala dále praktikovala – a nám vlastně skoro mimochodem umožňuje si autorovo pojetí magie zažít. To mi přijde jako literárně velmi pozoruhodný výkon.

Není to ojedinělé použití humoru jako svého druhu tvůrčí metody. Současný Londýn – z pohledu hlavního hrdiny tedy současný prostor pro život – je hodně vzdálený Londýnu, který známe jako literární archetyp. Jeho proměnu v novodobé vel-

koměsto v knize připomíná nekončící proud autorových zábavných a nápaditých invektiv vůči moderní architektuře. Jeho tradiční kosmopolitnost s širokým spektrem usazených etnik se dokonce promítla do skutečnosti, že hlavní hrdina je, aniž by to vyvolávalo zvlášť velkou pozornost, míšenec s africkými kořeny. Zdá se, že tuto různorodost byl Londýn schopný po dlouhou dobu poměrně úspěšně vstřebávat, byť ne bez třecích ploch, které zajímavě reflektují komentáře hlavního hrdiny, který se jako policista setkává s lidmi v řadě rozličných rasových a sociálních konfiguracích. Ovšem masový příliv cizinců, kteří v posledních dekádech přijíždějí do Londýna kvůli penězům, aniž by vnímali britskou společnost jako svého druhu privilegované místo, do kterého výhledově – když ne oni, tak alespoň jejich potomci – chtějí nějakým způsobem zapadnout, nevyhnutelně rozvrací zažité způsoby. Pro toho, kdo si ještě pamatuje minulost, představuje dnešní Londýn pomalu obraz místa, které už není možné chápat jako domov. Autor tento stav prostě přijímá; a jakkoliv řadu jednotlivostí kriticky komentuje, nijak se podobně proměně nevzpírá, neidealizuje si minulost a nerozčiluje se nad budoucností. Místo toho si od dané současnosti humorem vytváří jistý odstup.

Zmiňoval jsem, že hlavní hrdina nám svoje emoce předává spíše jako informace, což je vlastně tentýž odstup, s jakým se pohybujeme po jeho Londýně. A to je pozitivní aspekt jeho odtažitosti. Prostor, který je s pomocí vtípů a narážek vytvářen, neslouží jen jako jakási bezpečnostní zóna, která nám umožňuje zažít příběh i v místech, kam bychom se věru vydávat nechtěli. Nepředpojatost, snad i jistá nekritičnost, s kterou se hlavní hrdina po moderním Londýně pohybuje, nám ukazuje, že v podmínkách, které působí nesnesitelně, může někdo žít. Ne jen přežívat, ale úspěšně – s přehledem a lehkostí – žít. Od osobnění, které je symbolizované vývojem moderní architektury, ani vývoj světa v posledních dvaceti letech, který je symbolizován nesrozumitelně mluvícími migranty, to sice v mých očích nijak neospravedlňuje, ale přesto to působí nečekaně útešně. Současná britská společnost je v knihách reflektována i řadou odlišných způsobů, tento nicméně ukazuje, že Aaronovitchovo používání humoru stojí za pozornost.

Humor je kvalita mimoběžná, ze své vlastní podstaty funguje napříč obvyklými kategoriemi a neuznává tak docela vhodná měřítka. Je proto obtížné používat humor jakožto destruktivní element, jen do té míry, aby uvolňoval prostor pro novou, neotřelou podobu něčeho v zásadě vážného. Což se autorovi povedlo. Úvodní srovnání se Shakespearem bylo možná přehnané, nicméně katarzní funkci humoru, kterou pro obnovení smyslu pro hodnotu věcí využívá divadlo, si Ben Aaronovitch zvládl osvojit výtečně. Používá humor nejen pro naše obveselení, i když i to se mu daří výborně, ale i jako základ pro obnovení a ustálení našeho prožitku z proměňujícího světa. A to jak ve vztahu k přežití minulosti, kterou symbolizuje hrdinův policejní nadřízený a čarodějnický mistr, tak ve vztahu k nebezpečné budoucnosti, která se odráží v snad až nesmyslné odvaze hlavního hrdiny. Humorem, ironickým a často nesmlouvavým, je tak paradoxně založen přátelský vztah k minulosti a otevřený vztah k budoucnosti. A i když obě můžou mít

podoby, které nám nevyhovují, umožňují, aby se mezi nimi odvíjel zajímavý a vážně míněný příběh. To je výkon, který si uznání zaslouží.

Závěrem by se slušelo dodat alespoň něco málo k tomu, jak se tyto obecné charakteristiky specificky projevují v *Šepotu podzemí*.

Každý ze stávajících dílů má určité vnější téma. V prvním díle to byli duchové a divadlo, v druhém jazz a noční kluby, zde Londýnské metro a přilehlá podzemí. Ale zatímco zápletka prvního dílu byla přeci jen výstřední, zápletky druhého dílu byla sice civilnější, ale poměrně zmatená, třetí díl působí dojmem, že autor našel ta správná měřítka, v kterých by se příběh měl odvíjet. Televizní způsob vyprávění začíná přinášet plody: Ve srovnání s prvním dílem je zápletky mnohem organičtější a ve srovnání s druhým dílem přehlednější, celkově pak potřebuje méně vnějších opor, protože třetí iterace už dokáže více čerpat ze samotného prostředí, které knihy ustavily – a už nám přijde samozřejmé, jakým způsobem je doplňováno o další prvky.

Ukazuje se, že změny prostředí neslouží jen jako obvyklá výměna kulís, tedy pro zvýšení zajímavosti a šanci inscenovat vraždu pitoreskním způsobem. Autor každé nové prostředí bere jako příležitost k zamyšlení, jakým způsobem by přítomnost magie ovlivnila organizaci naší společnosti. Hlavní hrdina tak získává nové známé, nové kontakty do různých pozic rozbujelé byrokracie moderního světa. A tyto propojky, což je čtenářsky velmi příjemné, slouží v dalších dílech jako přirozeně působící prvky zápletky. (Větší rozsah knihy oproti epizodě seriálu umožňuje, aby se například v každém svazku děje nějak zúčastnili bohové a bohyně řek z prvního dílu, což spolu s těsnějším osobním vztahem hlavního hrdiny k nim nakonec i ospravedlňuje jinak provizorní označování celého cyklu názvem prvního dílu.)

Stejný mechanismus, který postupně zvyšuje věrohodnost světa, ovšem ubližuje postavám, přinejmenším těm novým. Zavržděným je v *Šepotu podzemí* Američan, takže u pátrání asistuje agentka FBI. Londýnský policejní vyšetřovatelé, s kterými hlavní hrdina opakovaně spolupracuje, sice pomalu získá-

vají na lidskosti, ale poměrně významná vedlejší postava agentky je charakterizována příliš nedbale – a v příběhu také nakonec sehráje menší roli, než bychom očekávali. Výsledek není nerealistický, ale je neuspokojivý, protože když její potenciál zůstane nenaplněný, jde o plýtvání energií autora i čtenáře. Jediné, co podobný přístup ospravedlňuje, je naše tušení, že by se v některém z dalších dílů ještě mohla do příběhu navrátit.

Svým způsobem příjemné je, že knihy si už ustavily i svoje klišé, například schopnost hlavního hrdiny nachomýtnout se ke konci knihy k nějaké pohromě nebo katastrofě. Je v tom do značné míry nevině, protože se zabírá nebezpečnými a ve špatných rukách potenciálně ničivými záležitostmi. A právě kontrast mezi snahou hlavního hrdiny a neodhadnutelností sil, se kterými se potýká, dělá z nudy „povinného“ akčního závěru nejen celkem snesitelnou, ale někdy i nečekaně nápaditou událost. Byť jeho dobré pověsti v rámci policejních složek pochopitelně nepřispívá. Londýnské metro v předvánoční špičce je z tohoto hlediska prostředí velmi atraktivní.

Po třetím díle začíná být zřejmé, že cyklus bude mít ještě svůj průběžný příběh. Je to další náznak toho, že autor bere svoje psaní vážněji, než by se mohlo při letmém pohledu zdát, protože se nezdá, že by na tomto celkovém příběhu bylo cokoliv zábavného: zatím jsme viděli jen náznaky, ale nejde jen o to, že jsou kruté, jsou navíc chladné jako led. Průběžné děje představují z hlediska cyklické a iterativní povahy seriálové metody vždycky problém, protože mají do značné míry protikladné nároky: v seriálech, které nejsou jedním příběhem na pokračování, se proto daří je uplatňovat jen s velmi smíšenými výsledky. Ben Aaronovitch však kromě potíží s metodou vyprávění bude čelit i příliš velkému kontrastu mezi humorem a zlem. Bude tedy zajímavé sledovat, jak se jeho knihy budou dále vyvíjet. I když mám podezření, že se mu podařilo stvořit tak pozoruhodný a přitažlivý svět, že mě jeho další osud bude zajímat, ať už si k jeho odhalování zvolí libovolné prostředky. Což je před další knihou nakonec ta nejlepší možná zpráva.

Jirka Grunt

Odposlechnuto v jiném světě: Bílý heterosexuální utlačovatel z Čech na King's College London (KCL)

Kdybyste před deseti lety vstoupili do univerzitního kampusu londýnské KCL, uvítala by vás oblgátní Wall of Fame (Zed' slávy). Shlíželi by na vás slavní absolventi a absolventky – spisovatelka Virginia Woolfová, básník John Keats, nobelista Peter Higgs a další. Teď vás vítá Wall of Fame (Black, Asian and minority ethnic). Z fotografií na vás shlíží 22 mladých lidí původem z etnických minorit, kteří vám přiblíží své názory na svět.

„Být heterosexuální bílý muž původem ze střední třídy znamená být všudypřítomný, i když nejsi vidět,“ říká Mouna Kalla-Sacranie, studentka druhého ročníku svobodných umění. „To, že patříš do některé z těchto kategorií, není nutně tvá vina, ale je to rozhodně tvůj problém. Proč? Protože ignoruješ fakt, že lidé, kteří nevypadají a nežijí jako ty, dostávají méně akademických a profesionálních příležitostí, navzdory jejich evidentním zásluhám. To je první znak tvé privilegovanosti.“

Když jsem tento text četl poprvé, lehce mě vyvedl z míry. Bylo to velmi specifické přivítání na univerzitě, kde jsem se rozhodl

studovat. Jako bílý heterosexuální muž původem ze střední třídy jsem tu byl zařazen mezi lidi, kteří utlačují lidi, jako je Mouna. Já? Nemajetný muž z „východní Evropy“, který na King's College přijel studovat historii? Nedalo mi to a četl jsem dál. Chtěl jsem se totiž dozvědět, jaké jsou další znaky mé privilegovanosti. A Mouna mě tedy rozhodně nešetřila: „Tvoje ignorance faktu, že všechny aspekty naší společnosti jsou formovány a nenávrátně zformovány předsudky o rase, třídě, genderu a etnicitě (sic), je druhým znakem tvé privilegovanosti. A pokud jsi o tomhle nikdy nepřemýšlel, je to třetí znak tvé privilegovanosti.“

Ani tahle nakládačka mi ještě nestačila a přečetl jsem si i další texty. „Nemělo by být povinností utlačovaného vzdělávat utlačovatele o útlaku,“ vítala mě Maria Dadabhoj, studentka třetího ročníku medicíny. „Není mou povinností držet tě za ruku a ulehčit ti tvoji vinu.“

Nic takového jsem po Marii ani nechtěl...

Štěpán Hobza / Echo 7/2020 (úvodní odstavce)

„První česká sci-fi“ reeditována Univerzitou Karlovou

Knih *O putování na Měsíc* vystoupilo z pěny pisemnictví od jejího vzniku nepočítaně. Určitě daleko víc, než jich kdysi zohlednila stejnojmenná publikace Radovana Krátkého (1967), jejíž kompletní, v tiráži uvedený titul vlastně zní *Báje, žerty, pohádky a dobrodružné zkazky o putování na Měsíc*. I čistě ve střeoevropském prostoru se podobná díla občas objevovala, ale jistý boom zažila teprve díky Nerudou podnícenému vydání slavných verneovek *Ze Země na Měsíc* (1865) a *Okolo Měsíce* (1870). Druhá z nich česky vyšla už téhož roku a jako vůbec první Vernův román v češtině.

Ještě většího vlivu než francouzský fantast ale dosáhli jeho vídeňští adaptátoři a pražské uvedení burlesky Friedricha Zella a skladatele Franze von Suppé *Ku Měsíci!* (1876). Následovalo postupné vydání hned tří tematicky svázaných děl, prvním z nichž je pouze nedokonale sepsaný, i když obsahem invenční Pleskačův *Život na Měsíci* (1882).

Druhým se stal známý *Výlet páně Broučkův do Měsíce* (1886, přepracováno 1887) z pera klasika Svatopluka Čecha, který svého domácího později využil ještě ve třech knihách. V úvodní vzal na paškál určitou tehdejší národní malost a nevybojnost i stoletými špatnými zkušenostmi generovanou českou pružnost a přizpůsobivost (již ostatně propagoval i Cimrman).

Pleskačův nápad ohledně konfrontace naivního měšťana a ideální civilizace Luny, která poutníkovi ze Země přivodí emoční otřes, Čech vlastně jen satiricky vyhrotil. A byl to literát.

Třetí z prací o Měsíci je nejobsáhlejší a jmenuje se *Luňan Hvězdomír Blankytný. Broučkův host v Praze roku 1891*. Vyšla roku 1892 a psal ji úplně prvý z děkanů české filozofické fakulty, ba pozdější rektor celé naší univerzity: astronom František Josef Studnička, jinak také známý co autor třísvazkových *Základů vyšší matematiky*. Jako Čechův přítel – a jen do jisté míry také kamarád „z pivní čtvrti“ – užil přítom vtipně pseudonymu Pravdomil Čech. A zobrazený jím Měsíčan směl zjara 1891 usednout jako čestný host do čela stolu na hradní Víkárce, a to přímo mezi Matěje Broučka a samotného Svatopluka Čecha.

Vedle pražské radnice předvádí Brouček v knize Luňanovi mj. Měšťanskou besedu a Národní muzeum (potkávají opakovaně Vojtu Náprstka). Také Národní divadlo, kde hovoří s Jindřichem Mošnou. Dokonce se vpletou do hádky o pravost *Rukopisů*, avšak Hvězdomír už po týdnu těchto exkurzí bez rozloučení prchá zpět, neboť mu dojde, že by tu vedle závisti a schopnosti pomlouvat chytil co neproočkovany cizinec **pravě neštovice**. Tím také náš badatel pomyslně napověděl H. G. Wellsovi, když přesně vystihl klíčový zvrst jeho *Války světů*. Téma mikrobů a cizích civilizací však bylo v těch časech samozřejmě probíráno i jinými vědci.

Navzdory nápaditosti zůstává Studničkova kniha zapomenuta a my se vraťme ke (stejně zapomenutému) dílu náhodského pedagoga Karla Josefa Pleskače (1858-1937), jinak i třeba autora *Života pohanských Čechů* (1882). Jen rok před vydáním této práce zveřejnil svůj „mladistvý hřích“, kuriózní to směsici naučného, utopického, sociálního, společenského, milostného a humoristického románu. V čase vydání mu bylo te-

prve 22 let a velmi by se divil, kdyby mohl vědět, že bude *Život na Měsíci* jednou Ivanem Adamovičem a dalšími badateli interpretován jako „první česká science fiction“ a že k její reedici přistoupí v rámci „podpory vědy“ sama Univerzita Karlova.

Autor závěrečného komentáře tohoto druhého vydání Václav Vaněk nám představuje Lunu dvojace a z hlediska reflexe vždy bude náležet jak na poetovi, tak na astronomovi (i kdyby jen amatérským). Zvlášť první pohled editor rozvádí značně a hle, představují jej díla jako Máchův *Měsíček* (1832), Sabinovy *Noční schůzky* (schůzky náměšičníka s milovanou Lunou, 1835), Fričovy *Slzy luny* (1858), Zeyerův *Vyšehrad* (1880), v kterém se Měsíc poněkud překvapivě pojí s ženstvím, Mužíkova *Tichá noc* (1882), Vrchlického báseň *Na vsi v zimní noci* (1885), Kvapilův *Měsíc* (1889), Auředníčkova *Balada na měsíc* (líčící konec světa, jenž pouze Luna přežije, 1889), Klášterského *Noc na samotě* (1892), Dvořákovy *Labutě* (1894), Karáskův *Somnambul* (1894), Sovova *Zlomená duše* (1895), Hlaváčkova báseň *Za noci březnové* (1896), Soldanova *Měsíčná noc* (1901), Lešehradova *Cesta do Měsíce* (1901, v jeho raných dílech je mateřsky pojatá Luna všudypřítomna), Teichmannova *Horská noc* (1902), Skarlandtova *Smutná láska* (1904) a – samozřejmě – Nerudovy cykly *Z povídek měsíce* (1864) a *Písně kosmické* (1878). Ale právě v naposled zmíněném díle už dává autor básně *Měsíc mrtev* za pravdu astronomům.

A Karel Pleskač?

Ve skutečnosti ani on nebyl zcela první, a to ani jenom u nás, a předešel ho minimálně Jan Kepler, který už roku 1608 dokončil démonickou alegorii *Sen*. V Pleskačově případě pak nejde ani o ryzi sci-fi, neboť autor uchopil téma příliš mysticky a text uvedl citací z Michelangelova monologu v podání Jaroslava Vrchlického. Sice zahrnul do své prózy spoustu vědeckých znalostí, ale jako by stál na mihotavé hranici snu a bdění. Na Lunu totiž neputuje žádnou kosmickou lodí (anebo střelou, tak jako Verne), nýbrž se nese v myšlenkách. Nejinak ostatně nabádal pouť absolvovat už roku 1877 tehdy známý popularizátor Camille Flammarion.

V cíli pak Pleskačův hrdina nespadne do žádných vyprahlých, pustě prašných plání, ale narazí na inteligentní život. Měsíčané ovládají také astronomii a pozorují na svých vlastních nebesích Zem. Proč jsme však jejich civilizaci nespátřili v dalekohledech, není dostačujícím způsobem vysvětleno, a sotva se s dočtením Pleskačova kuriózního výtvoru zbavíte pocitu, že se základ zápletky autorovi zdál. Určitá asociace s podobně snovými úvody pozdějších Burroughsových románů o cestách bojovníka Johna Cartera na Mars, je přítom na místě.

K novému vydání Pleskačova díla došlo díky *Programu institucionální podpory vědy Progres* a pod záštitou recenzenta Luboše Merhauta. Ediční přípravy se ujali Marie Kuželová a Václav Vaněk.

Ivo Fencel

Karel Josef Pleskač: Život na Měsíci. Fantastický obraz. Vysvětlivky, ediční příprava a závěrečný komentář Český literární lunatismus Václav Vaněk. Jako první ze svazků ediční řady Limbus vydala Univerzita Karlova. Praha 2019. 188 stran.

Praha, v povídkách zakletá

Dlouho odkládaný ediční projekt Michaela Bronce se konečně dočkal svého naplnění. Ze začínajícího nakladatele je dnes zkušený editor mnoha knih a antologií, k nimž patří i úspěšná řada *Legends (Draci, Prokleté knihovny)*. Nyní tuto řadu rozšířila i *Praga caput regni*.

Tu knihu poznáte na první pohled. Úchvatná ilustrace Tomáše Kučerovského se nedá přehlédnout, ať bude titul kdekoliv v knihkupectví. Bysta elegantní dámy s vysokým účesem, jež místo hřebínku zdobí proslulé secesní okno z průčelí Fantovy budovy hlavního nádraží, se jako další z věží tyčí nad panoramatem stověžaté Prahy a vyjadřuje naprosto výstižně, o čem kniha bude.

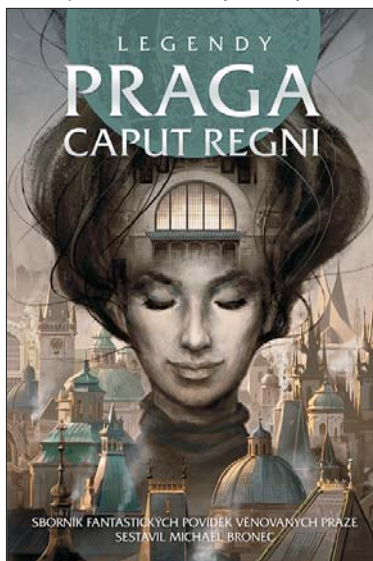
Chybělo však málo a kniha nebyla. Jak populární editor „mamutích“ sborníků dle vlastních slov v úvodu *Pragy* přiznává, svůj starý projekt pořad odkládal a odkládal na tu správnou chvíli, protože se domníval, že autoři ještě dostatečně nedozráli. A tak se rozhodl počkat, až „se nová generace autorů rádně vypíše“. To byl konec 90. let a počátek zlaté éry české fantastiky. Dnes je situace jiná, zlatá éra je pryč a nastala doba spotřební. Ta ona chvíle už dávno minula, sám editor se mezitím podíval i na dno svých sil, a tohle už je jiný okamžik, jakési symbolické znovuzrození. Dorostli mezitím dobří autoři, na které tolik čekal?

Stari mazáci i talentovaní nováčci

Pojďme se na antologii podívat. Obsahuje 14 povídek od 13 českých autorů a autorek a najdeme mezi nimi i jeden kousek od samotného editora. V autorském týmu jsou tak zvučná jména jako Míla Linc, Vlado Riša, Františka Vrbenská, Lucie Lukačovičová, Leonard Medek. Ti se jistě už stihli celkem dobře „vypsat“ (vždyť jenom Vlado Riša se coby redaktor a povídkář pohybuje ve fantastice přes 30 let!), o ostatních zmíněných veličinách české fantastické scény nemluvě. Vedle nich tu pak máme autory, kteří se prosadili v posledním desetiletí, jako Jan Dobiáš, Daniel Tučka, Vladimír Zajíc, a kteří své kvality prokázali prostřednictvím literárních soutěží i vlastních povídkových sbírek. Třeba Jan Dobiáš, který má v antologii povídky hned dvě, jich už stihl vydat přes padesát.

Tým pak doplňují autoři a autorky, kteří na sebe upozornili ve velmi nedávné době, a to mnohdy velmi originálními počiny (Jan Pohunek), neuvěřitelnou produktivitou a nevyčerpatelným humorem (Věra Mertlíková), tvrdě hard-vědeckým přístupem ve sci-fi (Pavel Fritz), anebo prostě jen zaujali editora talentem a pilí (Jarmila Kašparová). A nesmíme zapomenout ani na samotného editora! Michael Bronec se ve fantastice angažuje už od sametové revoluce a v roce 1997 založil Straky na vrbě, které dnes patří k předním žánrovým nakladatelstvím.

Pořádá už dlouhá léta literární soutěže, jejichž prostřednictvím objevuje nové talenty. Nebojí se vydávat české autorky a autory, dává prostor nadějným nováčkům – a konečně i sobě.

Praha magická a snivá

Snad právě v povídkách, které vykrešlují Prahu jako místo, kde se může stát cokoliv neuvěřitelného, kde se může člověk ocitnout v tajemném světě „za dveřmi“ (*Druhá strana*) či v nespočtu takových světů (*Aluzionista*), bloudit ulicemi jako (doslova) duch a toužit po jediném objetí s dcerkou (*Poslední štace*) nebo se dostat do jiné doby, cestovat časem a zachraňovat dějiny (*Vůně sněhu*) se nejvíce projevuje editorův vkus. Je cítit, jak právě v jejich výběru se odráží editorova obliba některých klasiků (v úvodním slově zmiňuje Tolkiena, Arbese, Haška, Ajvaze a Foglara). Dalo by se říci, že celá sbírka je vlastně pocta těmto „bardům“, ačkoliv k Praze se skutečně vážou jen ti poslední ze jmenovaných. Jenže

kdo z dinosaurů by prohlásil, že ho ani malíčkým způsobem neovlivnil velmistr Tolkien? Jeho stopy najdeme všude, i když se zrovna vydáme na procházku Prahou. Líbila by se mu, jak se za podzimních dnů, hrající všemi barvami od zelené, přes žlutou, hnědou a tmavě červenou, zahálí do zlatých mlh...

Praha detektivní

Protiváhou k lyrice snivé magičnosti jsou povídky plné napětí, pátrání, starobylých chodeb, souborů a hospodských rvaček. Dobré pivo sice netočí všude, ale zákeřných parchantů je vždycky dost. Některé hrdiny povídek známe z jiných příběhů (*Tak co s tebou, kluku*) a jistě je to pro milovníky *Dobrodruha* návrat příjemný. Lehkou reminiscencí na známou „rudolfínskou detektivku“ i poslední indické steampunkové dobrodružství je partnerská dvojice detektivů-zaklánačů, kteří se musí porovnat nejen se zlým elfem, ale i s pomstou mrtvého spisovatele, jehož dílo bylo okultně zneužito (*Plačící Golem*). Ani napínavé pátrání po příčinách řádění démona v kardinálově sídle milovníky magických detektivek v ničem rozhodně nezklame (*Prullasis a já*). Milým překvapením je pak vlastní uchopení tradičního námětu pražských oživlých soch (*Lev z nádraží Vyšehrad*), které – i přes trochu sladký závěr – považuji za jeden z vrcholů celé antologie.

Praha bojující

Praha jako „caput regni“ (hlava říše) byla, je a bude logicky v centru zájmu všech, kdo si chtějí Čechy (taky Moravu a Slezsko) podmanit. Zažila toho už hodně od doby, kdy přijala nevděčnou roli metropole, na kterou si co chvíli někdo brousí zuby. Když se nechce vzdát, neváhá se jí kdejaký šmejdi (Švéd či

Pustá duše. Simmonsův majstrštyk, který bude teprve doceněn

Coloradský spisovatel Dan Simmons (*4. dubna 1948) učil po absolvování univerzity takřka dvacet let na základních školách. Psát začal v osmdesátých letech. Umně dokázal překro-

čit hranice „sci-fi ghetta“. Skrze ohromující romány jako *Drood* či *Terror* zpracoval v letech 2007–2009 velmi sofistikované význačné literární a historické problémy. Záhadu nedokončeného posledního Dickensova románu či tajemství pohřešované Franklinovy výpravy, která v devatenáctém století až namyšleně prahla „proraziť“ severským ledem a polárními kraji pověstnou „cestu na severozápad“. Posledně zmíněná kniha je dnes už přetavena v poutavý televizní seriál: www.youtube.com/watch?v=FcCc2K9rfGQ.

Ve spornější už kvalitě „sestavil“ Dan Simmons ve Spojených státech se odehrávající holmesiádu *Páté srdce* (2015, u nás 2016) a teď česky konečně vyšel i jeho ještě překvapivější román *The Hollow Man*. Psán je z hlediska telepata a chce se maně užít přímo literárněvědného termínu a říci, že tedy vlastně „vševědoucího vypravěče“.

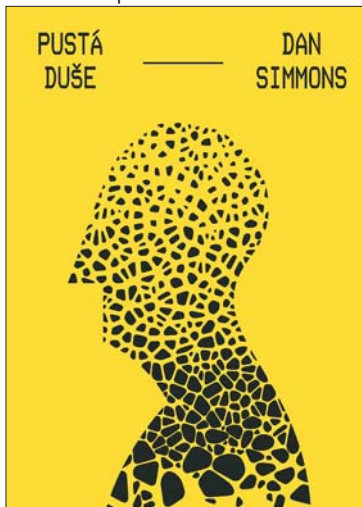
Není tomu přesně tak! Hrdinou je nadaný vědec, ale není to stoprocentně vševědoucí vypravěč, protože i při mimořádných

Hitler) zmocnit násilím. Mnohokrát se její malebná náměstí, ulice, dvorky, pavlače a zahrady staly bojištěm, a to po obsazení vojsky zcela prozaickými (*Ryšavý kocour, černý pes*), po jejichž řádění zůstala Praha zjizvená a smutná. Kocour a pes, co odjakživa představují protiklady a v povídce zastupují i odlišné hodnotové principy, se snaží vzájemně přechytračit a hrají o osud Prahy jakousi podivnou přetahovačku – ale nakonec nevyhraje nikdo. Možná jsou bitvy, které se vyhrát prostě nedají. Naše milovaná „matička“ je však pustošena i emočně silami mimo tento svět, které si žádají oběti nejvyšší, aby nasýtily svůj hlad (*Do poslední kapky*). Do Prahy si odskočí na jedno velmi zvláštní klání hrdinové *Tří kapitánů*, ačkoliv přiznávám, že vlastně netuším, jak to s nimi dopadlo (*Gamořin gambit*). Povídka se zpočátku tváří jako čistá military, ale pak se promění ve slepenec hned několika žánrů, který mi svou atmosférou připomněl Janu Rečkovou. Užít si tyto povídky každopádně můžete s vědomím, že některé věci mají tu moc přetrvat nebo znovu se vracet, variované, a přitom tolik spřízněné.

Praha věčně veselá

Co by to bylo za sbírku, kdyby se čtenář taky občas nezasmál? Fantastika je přece taky sranda, a zjistíme to hned u první povídky. Život sám umí připravit spoustu neplánované legrace a někdy je i trochu zlomyslný. Přijde na to nešťastný keltský poustevník, který odmítl zbloudilým slovanským děvám trochu vody – inu, jak mohl tušit, že se z jedné vyklubou slavná

schopnostech pochopil, že lidé ve většině ani zdaleka nemyslí tak čistě, aby šlo z mozků okamžitě a rychle odečítat jako z knih.

Ne. Většina příslušníků lidstva je chaotická, a tak dokonce i „kovaný telepat“ Jeremy Bremen se opakovaně střetává s problémy. Navíc bohužel ani nemůže mít pražádných iluzí o přílišné dobrotivosti lidstva, které by... Ano, měl by naši „rasu“ vnímat spíše jako nádor, bacil anebo dokonce virovou plíseň na povrchu planety.

Podobně jako například v případě Crichtonovy *Říši strachu* zaujme v této knize víc než vlastní příběh komplexní komplet vcelku podivuhodných teorií a úvah.

Uděl hlavně hrdiny je drtivý. Ale lze jej bezpochyby chápat i jako metaforu na ty příslušníky lidstva, kteří jsou víc (až autistickými) pozorovateli než aktéry.

Tato hrdinova pasivita se v románu prolíná s jeho skličující odevzdaností. A přece může a musí volit, nic není dáno. A poměrně šokujícím způsobem pak může na někoho působit i ta prostá skutečnost, že Bremen – samozřejmě – vnímá i sexuální orientace lidí, které potkává, dále i jejich případné zločinné plány, zvrácenosti a dejme tomu také pedofilní zaměření.

kněžna? (*Libušin hněv*). Humor, který se tak výrazně blíží kyselemu pošklebku real prediction, se ukrývá i v patřičně šlepných vizích virtuální Prahy v blízké budoucnosti (*Prag end if*). Bloudění po známých místech ve městě, které se proměnilo ve svou vlastní prapodivnou karikaturu, včetně nejistoty hlavního hrdiny, co je vlastně reálné a co ne, má vážné grády (terability). Ale dá se tohle zdání opravdu jen tak vypnout, nebo je to nezvratný osud, který Prahu jako součást globalizovaného světa stejně čeká? Fuj, co se tak blbě ptám! Celé to bylo přece jenom pokažená počítačová hra, že...? Se svou vtipnou „do mlýna“ se přidá i zoufalá divadelní společnost, které dojdou herci a poslední improvizované představení „Hamlet, králevic donský“ se málem vymkne z ruky, když se na jevišti objeví pravý bezhlavý rytíř. Ze hry „o boji na život a na smrt v širé stepi na matičce Rusi“ je mizerný hospodský škvár, ještě že najaté lépe děvy roznesly mezi diváky pivo a preclíky! (*Každý něco pro vlast*). Konec dobrý, všechno dobré.

Jenže s Prahou ještě nekončíme! Editor chystá druhý svazek s názvem *Praga mater urbium* (Praha, matka měst).

Zuzana Hloušková

Bronec, M. (ed.): Legendy – Praga caput regni, Straky na vrbě, 2019, obálka Tomáš Kučerovský, Jana Maffet Šouřlová, 656 str., 450 Kč

Procentuální hodnocení: 80%

Jistá jeho apatie pak umožňuje vést příběh dál a dál, aniž by se zadrhl či předčasně skončil. A jak by mohl – tu či onde – skončit, předvádí čtenář myšlenek před našimi očima: vždy si ale jen představí variantu dalšího vývoje v případě, že by na odečtené myšlenky morálně reagoval. Reaguje jen někdy, jindy to vzdá. A je tažen událostmi dál, aby... Ano, opět si představí další teoretický odskok na dalším z „uzlů“ možností, avšak pokračuje sám – a stále „to není ono“.

A právě šance volit a vybírat si, kterou v normálním životě vlastně také máme, činí román tak zajímavým. Efektní na Simonsově nápadu přitom je možnost stálých kontrapunktů, kdy lidé, které bychom normálně měli za „skvělé brachy“, ukazují vnitřní a někdy i zlověstnou tvář. „Skutečně je svět až takový?“ nemůžeme se nezeptat. Ano, někdy ano.

„Vyšší literaturou“ a přímo existenciálním opusem se tato zábavná, i když místy složitá kniha stává taky díky nekonečné řadě dilemat, která se před Jeremym opakovaně vztyčují.

Mohl by – jako dobrý duch – zabraňovat bezpočtu aktů zla či zvrhlosti, ale nemá sílu stále jednat. Na mnohé „případy“ rezignuje. Není totiž spasitel a není to jeho lehkomyšlností, egoismem či poťouchlostí. Ne; a autor nás nechá, abychom se s každým Bremenovým dilematem popasovali sami za sebe. A finále?

Nakonec uznáme, že bychom také asi ztlumili vášně, ba smysl pro spravedlnost zákona; a jak věděl již přední polský fantasta Lem, „nelze být Bohem“; nebo je to přinejmenším těžké. A lidé jsou ve většině už z podstaty POVRCHNÍ. Vnímáte-li to pak příliš dlouho, můžete zešlést. Telepat Jeremý Bremen se ale drží navzdory tomu, že mu zemřela žena, která měla stejné schopnosti. Drží se, to je pravda, ale hlava ho z neustálého „neurohlaholu“ bolí jako střep.

Určitě pak není bez zajímavosti ani to, že také takto nadaná osobnost řeší „jedinou skutečnou otázku filozofie“, jíž je sebevražda; a jak perfektně chápal už – dodnes žijící klasik science fiction – Robert Silverberg (*1935), autor pozoruhodného románu *Umírat v nitru* (1972), neustálá četba cizích myšlenek by věru nebyla med. Jednalo by se spíš o zlou diagnózu. Postižení. Vysoce bolestné, psychiku narušující. Devastován je tak i Jeremý Bremen – vynikající matematik a geniální badatel v oblasti kvantové fyziky.

Už toto vše by mohlo činit z díla Dana Simmonse pozoruhodnou událost, ale on si bere ještě daleko větší sousto a vede nás až kamsi do míst, kde můžeme přestávat plně chápat.

Jako příklad uvedu úvahu, podle které mohly Newtonovy zákony i veškeré obdobné objevy začít „fungovat“ právě až se svým odhalením. Víc ovšem fascinuje „strom možností“, tento výsledek neustálé životní nutnosti VOLIT z několika variant toho, co uděláme. Podle Dana Simmonse a světa této knihy není nic dáno a lze se dokonce „vracet“ na rozcestí a žít poté například ve světě bez holocaustu.

Ale existuje nekonečné množství světů, světů jako variant onoho větvení. Simmons pracuje i s pojmem, který překladatelka předestírá jako slovo „jauntovat“, a tady bohužel narážíme na kontroverzní vrstvu knihy. A lze právem váhat, zda se nejedná o kontroverzi záměrnou a svým způsobem i provokativně

„návodnou“. Aniz bych zacházel do detailů, jen prozradím, že je tu vylíčena metoda, jíž může člověk přejít do jiné varianty žití, ale to pouze tehdy, podaří-li se mu „jauntovat“ v nesmírně krátkém okamžiku mezi chvílí, kdy stiskne spoušť revolveru a kulka mu proletí spánkem. A zde bych nevyloučil, že se Simmons do jisté míry inspiroval už klasickým snímkem Joela Schumachera *Hráči se smrtí* (1990), opětovně natočeným roku 2017.

Navzdory podobným prvkům je román inteligentní úvahou o životě, o nutnosti neustálé volby, jak byla například zachycena i v jedné zajímavé písni bratří Ebenů (najdete ji na [youtube.com/watch?v=r19scl4A740](https://www.youtube.com/watch?v=r19scl4A740)), a dílo se opravdu nijak nepárá ani s idealizací lidského rodu. Je trochu smutné, že autoři jako Dan Simmons jsou odbýváni co sporný balast a vytlačováni z hlavního proudu literatury; a je pravděpodobné, že četné jeho prózy sice do „vyšší“ literatury skutečně nepatří, ale nesporně objevil rozhraní, na kterém se doposud udržel pouze málokdo.

Obdržel už řadu cen, ale jeho ústřední díla budou zřejmě teprve doceněna.

Bez zajímavosti není ani to, že Dan Simmons v případě tohoto románu v závěru uvádí mezi jmény prvních čtenářů rukopisu spisovatele Stephena Kinga a jeho ženu Tabithu, kteří mu prý následně udělili některé „rady“, jak text posunout k lepšímu.

Ivo Fencel

Dan Simmons: Pustá duše. Přeložila Alžběta Lexová. Mystery-Press. Praha 2019. 302 stran

Náboženské odposlechnuto

Bůh stvoří člověka a seznamuje ho se světem.

Bůh: Budeš pánem tvorstva a budeš žít asi osmdesát let.

Člověk: No, to není moc, ale zkusím s tou dobou nějak smysluplně naložit...

Bůh: Třetinu toho času strávíš v bezvědomí vleže.

Člověk: Cože? Ale to přeče...

Bůh (nakloní se blíž): A to bude tvoje OBLÍBENÁ část!

Když se děti zeptají:

Mami, co dělal Ježíšek o Velikonocích.

Vstával z mrtvých.

A proč si na ně lehal?

Eva Turnová

Nesnáším ty zaostalé, tmářské pověry a nesmysly, co jich je plná bible.

Pořádně se myj, nekýchej na ostatní a nejez netopýry, a to je teprve Leviticus.

Člověk žije nevyhnutelně 3 životy:

První končí ztrátou naivity.

Druhý ztrátou nevinnosti.

Třetí ztrátou života samotného...

Ptá se student profesora teologie: Pane profesore, je možné, že by absolvent Nového zákona ještě věřil v Boha?

- No, teoreticky to možné je...

Juraj Červenák: Ohnivé znamení

Ohnivé znamení je třetí kniha v řadě historických detektivek z doby válečných potyček Uhrů s Turky, takže už máme k dispozici dostatek materiálu, abychom se mohli zamyslet, jakou mají knihy Juraje Červenáka povahu, v čem je jejich síla a kde případně mají slabiny.

První charakteristika, která by mě napadla, je *profesionální*. Jsou to vážně dobře napsané knihy. Nejen že v nich jsou podařené pasáže, jsou výborně zvládnuté jako celek a svoji úroveň si konzistentně udržují od začátku do konce. Dobře je to vidět třeba na použití jednoho starém triku: každá kapitola končí nějakým náhlým zvratem nebo odhalením, které má probudit napětí a čtenáře navnadit, aby se nezastravoval a pokračoval ve čtení. Autorovi se takhle podařilo ukončit prakticky každou kapitolu – aniž by se to jakkoliv nepříznivě podepsalo na struktuře knihy jako celku. Být schopen příběh takto precizně dávkovat, aby přitom současně působil, že se odvíjí přirozeně, to ukazuje, jak pevně má autor všechno v rukách a jak bravurně zvládá svoje řemeslo. A tento příklad přitom není nijak ojedinělý, stejně hladce, jako se odvíjí košatá zápletky, plyne i styl, kterým je podávána. V rozhovorech není nic rušivě prkenného, dynamika vyprávění se správně mění, napínavé části vzbuzují napětí a podobně. Knihy jsou zdařilé i jako detektivka. Záhady jsou sice složitější, než by bylo uvěřitelné, ale to je typické pro většinu detektivek. V rámci žánru jsou řešené záhady vymyšlené docela chytré a pečlivé.

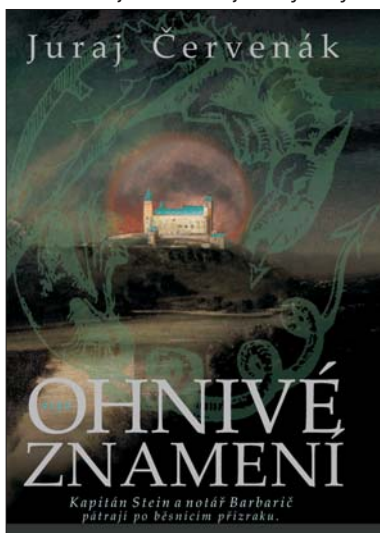
Od historických detektivek čekáme, že kromě zábavy dostaneme i něco navíc: dozvíme se o dobách a místech, která jsou nám vzdálená. Habsburská říše konce 16. století je vědecké téma, bylo to dramatické období, ale většinou toho o něm moc nevíme. Juraj Červenák nabízené možnosti bohatě využívá. Bere nás pokaždé na jiné místo; zde se podíváme do Prešpurku (dnešní Bratislavy), která v té době byla centrem zbytku neokupovaných Uher. Ale nezůstane jen na úrovni výrazných nebo malebných reálií, byť se nám jich dostane pozhnaně. Nenápadně se dozvíme řadu pozoruhodných detailů o fungování soudnictví a státní správy obecně, což není téma, kterému by obvykle byla věnována pozornost, ale mně přišlo zajímavé natolik, že jsem si o něm něco málo ještě našel a přečetl. A zdá se mi, že autorovy stručné poznámky vystihovaly situaci i její vývoj velmi přesně. S historií se setkáme ještě dalším způsobem, když se ke konci knihy detektivka na chvíli přepne do žánru dobrodružného románu, aby se z fiktivního příběhu na chvíli napojil na některé známé – a podle předpokladu autora i pro čtenáře zajímavé – historické události našeho světa. Podobný postup nepostrádá na přitažlivosti, ale mě tyto části knihy bavily asi nejméně, protože co události získaly na

akčnosti, to ztratily na zajímavosti. Odhalování zločinců mě prostě baví mnohem víc než jejich honění. Není to ale žádná významná vada, celá peripetie představuje v příběhu spíš kuriózní odbočku.

Z předchozích odstavců by se mohlo zdát, že podobně profesionálně zvládnutá kniha netrpí žádnými podstatnými vadami. V určitém smyslu to tak skutečně je: *Ohnivé znamení* je napsané tak, aby čtenáři poskytl maximální možný zážitek, strhující a výrazný. Dalo by se namítnout, že podobná optimalizace vede časem nutně k šablonovitosti, jakou známe z profesionální americké produkce. Dospěje totiž k optimálním délkám, rytmům, složkám, zvratům, prostě k těm nejosvědčenějším složkám příběhu, které se začnou neustále dokola opakovat. Ale i toho jako by si Juraj Červenák byl vědom, takže pečlivě dbá na to, aby se od sebe jednotlivé knihy cyklu dostatečně lišily, a daří se mu to. Přesto podle mne jeho autorský styl jednu slabinu má a sdílí ji s většinou současné populárně-kulturní produkce. Snaží se být neustále intenzivní: všechny kohouty naplno otevřené, všechny ovládací prvky na maximum. Nechci tím říci, že příběh například trpí tím, že by se v něm neustále něco dělo. Je to přesně naopak, autor dobře dbá na celkový rytmus, dobře střídá rychlosti,

prostředí, postavy, náměty i atmosféry. Ale každá jedna z těch složek je sama o sobě vypjatá, protože se snaží být svým vlastním způsobem co nejpůsobivější, tedy sama o sobě dokonalá. Jídlo je buď lahodné nebo odporné, buď se něco překotně děje nebo znepekujivě neděje, postava srší odvahou nebo je ochromena strachem a přesně takhle je vyhrocené snad vše, co se namane.

Člověk si na podobný přepjatý projev časem zvykne a knize to nakonec na atraktivitě neubírá, je to stále napínavé a zábavné čtení. Ale podle mých zkušeností se podobná snaha o maximální efekt vždycky někde projeví. A nejpravděpodobnější místo jsou postavy. Mě jako první zarazilo, že i když se kniha odehrává v době, kdy společnost byla ještě většinouvě křesťanská, vlastně se v ní ani jediný skutečný křesťan neobjeví. Neznamená to, že by autor náboženství pomíjel, to vůbec ne. Část napětí mezi hlavními hrdiny je založená na tom, že jeden je protestant a druhý katolík, jako s postavou se potkáme s ostřihomským arcibiskupem, životem lidí se prolíná řada církevních svátků i náboženských předpisů a tak dále. Ale z praktického hlediska jsou všichni přinejlepším agnostici. Nejde mi v první řadě o to, že je to ahistorické, překvapuje mě, jak jsou si všichni ti lidé podobní. Protože se pohybujeme po území dlouhodobě pustošeném válkou, což je prostředí, v kterém se u lidí často projevují jejich horší stránky, dalo by se namítnout, že náboženský i mravní úpadek je způsobený tímto společenským

Ruská sci-fi kinematografie má solidní řemeslnou úroveň a zvláštní, surrealistickou atmosféru

Festival ruského filmu představil koncem loňského roku ve výběru divácky vstřícných snímků také pohled na současnou ruskou sci-fi kinematografii. Kam se posunula od dob Velké kosmické cesty nebo Stalkera?

Podzim v Praze mimo jiné doprovází také smršť týdnů kinema-

tografie různých evropských zemí. Pro představu o zahraničních kinematografiích tedy ani nemusíte stát fronty na lístky v Karlových Varech. Zajímali jsme se, jak vypadá žánr sci-fi v současném Rusku. Ještě než se mu ale budeme věnovat, všimněme si zástupce tohoto žánru také v rámci Týdne ukrajinského filmu, jenž proběhl uprostřed listopadu. Do jeho programu byl zařazen

i snímek s lákavým názvem Atlantida režiséra Valentyna Vasjanoviče. Sci-fi je v něm vlastně hodně málo, odehrává se v roce 2025, po rusko-ukrajinské válce, která se rozhořela naplno. V sugestivní titulkové scéně ještě vidíme scénu z bojů, ovšem v útěšném infračerveném osvětlení. Pak už jen sledujeme vyhořelé válečné hrdiny stíhané posttraumatickým syndromem a jejich neschopnost začlenit se zpět do „normálního“ života.

rozvratem. Jenže je známé, že stejně jako se objevuje cynismus, objevuje se i víra, jako roste krutost, tak se projevuje dobrota, jako bují proradnost, tak vyniká odvaha, být třeba jen v menší míře. Ano, všechno tohle se v knize objeví, ale všechno to má nesmírně podobný existenciální a ideový základ, což podle mne neplatí o lidech v žádné době, ale rozhodně to neplatilo v tak rozhárané době, jako je konec 16. století.

Přišlo mi, že je to, jako kdybychom si mysleli, že rytířské romány poskytují věrný obraz středověku. Ty romány jsou velmi různorodé, od nejpokleslejších po nejvznešenější, ale pravdivý vlastně není žádný z nich, vždycky ukazují jen jakýsi jeden aspekt z mnoha možných. Jenže na rozdíl od víceméně zamýšlené umělosti rytířských příběhů jsou Červenákova dobrodružství kapitána Steina a notáře Barbariče podávána ve velmi realistickém duchu. A proto čím dál více vyniká, jak moc jeho postavám chybí jakási vnitřní rozrůzněnost. Podobně jako rytíři ze starých příběhů zachycují hlavní postavy jen jediný z možných aspektů, ale chovají se přitom jako postavy moderní, tedy jako by byli reální lidé. Podle mne je to tím, že jsou pojednávány důsledně funkčně: aby mohly vytvářet požadovaný trvale výrazný literární efekt. Jenže napneme-li příběh na skřípec, aby zpíval hlasitěji, nutně tím poškodíme jeho skrytá vnitřní ústrojí. Je to škoda, protože u detektivek Juraje Červenáka

Hned na úvod jeden z nich odvede špatně svou práci v huti a vyplísnění od šéfa je pro něj poslední kapkou, po níž následuje dobrovolný skok do kotle s roztaveným železem.

Film samotný je pomalou, valivou jízdou beznadějí. Válka nezna vítěze, jsou jen poražení. Pro větší účinek a věrohodnost

obsadil režisér do rolí nikoliv herce, ale skutečné válečné veterány z konfliktu na východě Ukrajiny.

Úplně jinak postupovali organizátoři přehlídky nových ruských filmů Flash Film Fest, která se konala v Praze a v Karlových Varech. Rozhodli se českému publiku představit naopak kasovní trháky, filmy, na které chodí či budou chodit masy. Festival se konal v Praze

za účasti ruského velvyslance, režiséru, producentů i herců.

Zajímavostí je, že ve všech třech žánrech science fiction, které festival letos uvedl, hrál Konstantin Lavroněnko, českému divákovi známější ze snímku Kajíněk.

Deník N se zeptal režiséra jednoho z uvedených snímků Jegora Baranova, jestli se jedná o pouhou náhodu. „Bude to náhoda,“ odpovídá režisér. „Ale Lavroněnko je velmi talentovaný

mám po čistě technické stránce – jako u jednoho z mála „tuzemských“ autorů – dojem, že zvládl „řemeslo“ natolik dobře, aby jeho knihy nebyly z hlediska kompozice žádným způsobem parciální. Ví, co chce napsat, chápe, jak to má napsat, ba co víc, dokáže to napsat tak, že výsledek působí přirozeně. Proto mi přijde nepochopitelné, jak dryáčnický styl si zvolil a jak moc se podbízí nízkým čtenářským pudům.

Zatím se proto zdá, že limitem historických detektivek Juraje Červenáka je to, že nemají žádné ambice kromě těch bezprostředně zřejmých. Jsou to dobře vystavěné detektivky, napínavé dobrodružné příběhy a zajímavé historické fresky. To vůbec není málo, takže si časem nepochybně s potěšením přečtu další díly. Zatím se však zdá, že od nich není možné čekat reflexi nějaké opravdové životní zkušenosti, zachycení ducha doby odlišné od té naší ani hlubší pochopení psychologie lidí stavících své životy na jiných základech. Proto mezi historickými detektivkami nepatří k mým nejoblíbenějším ani je nepovažuji za nejlepší, i když jsou mezi těmi, které znám, napsány patrně s největší autorskou suverenitou. Řadě méně profesionálně napsaných knih se totiž daří přiblížit mi naše předky lépe, a to je ten specifický přínos, kvůli kterým osobně mám historické detektivky tak rád.

Jirka Grunt

Argo, překlad R. Pilch, 400 str. 358 Kč

a já chci pracovat s těmi nejlepšími. Když potřebujete do filmu silného, uvěřitelného herce nad čtyřicet let, výběr už není tak velký.“

Nejslabší představenou sci-fi byl příběh pro mládež *Robo* (režie Sarik Andreasjan). Ve výzkumném ústavu vyvinou robota záchranáře, ale ten se příliš neosvědčí v testech, protože projeví příliš mnoho citů. Stroj má být rozmontován, ale namísto toho uprchně a stane se kamarádem syna vedoucího výzkumného týmu. K dějovému schématu známému z filmů *E.T.* či *Číslo 5* žije scenáristé nepřidali nic nového ani vynalézavého. Robot sám byl celý vytvořen jako počítačová 3D grafika, což je metoda v ruské kinematografii často využívaná a značně pokročilá.

Mezi Matrixem a Stalkerem

Úvodním snímkem celého festivalu byl film *Kóma* (režie Nikita Argunov), který měl být počátkem roku 2020 uveden i v českých kinech. Film s rozpočtem 350 milionů rublů doprovázely problémy, trailer byl uveden již v roce 2017, ale ruskou premiéru bude mít až v lednu 2020, takže české festivalové publikum bylo vůbec první, které film vidělo.

Typově se nacházíme kdesi mezi filmy *Matrix*, *Počátek* a *Stalker*. Námět je velmi zajímavý: všichni lidé z celého světa, kteří se právě nacházejí v kómatu, se ocitnou svým vědomím ve sdíleném paralelním světě, surrealisticky poskládaném z útržků vzpomínek jednotlivých komatických jedinců. Svět tak připomíná podivné puzzle, v němž neplatí prostorové vztahy ani fyzikální zákonitosti.

Hlavním hrdinou je nadaný architekt, který v sobě objeví schopnost v tomto světě vytvářet nové reality a také zjistí, že někteří lidé byli do kómatu uvrženi úmyslně, aby napomohli v této jiné realitě stvořit utopický nový svět.

Kóma má velmi silnou atmosféru a ani v konkurenci světové fantastické kinematografie se neztratí.

Rovněž závěrečný film festivalu byl žánru science fiction. Titul *Avanpost* znamená *Základna*, v anglofonním světě je uváděn pod názvem *Blackout*. Vlivem patrně mimozemského zásahu se celá planeta Země elektronicky odmlčí a obyvatelé jsou buď usmrceni, nebo se promění ve vraždicí loutky. Jediným nedotčeným územím je okruh na území Ruska zahrnující asi 70 milionů obyvatel. Každá vojenská expedice mimo toto území se odmlčí a nevrátí. Divák s napjatým dechem sleduje jednu z takových expedic, která se odváží jen kousek do území nikoho.

Syžet zajímavým způsobem zrcadlí koncept, který elity vládnoucí současnému Rusku propagují: Rusko jako poslední zbytek normálního světa obklopený dotírající temnotou a nepřátelstvím.

Film žánru military sci-fi je řemeslně na vysoké úrovni a první polovina je vynikající. A třeba scéna, v níž na vojenskou základnu zaútočí z lesa hordy šilených medvědů, je až bizarně

působivá. Napětí poněkud poleví, jakmile se postupně začne situace vysvětlovat a do děje se vsune dánikenovský motiv.

Režisér Baranov pro *Deník N* vysvětluje: „V Rusku se točí hodně filmů z prostředí druhé světové války a docela dost vědecko-fantastických filmů, ale žánr válečné sci-fi je v naší kinematografii velmi vzácný. Jsme rádi, že byl snímek dobře přijatý také na americkém trhu.“

Producenta filmu *Kóma* jsme se zeptali, nakolik je ruská ki-

ematografie závislá na prodeji na západní trhy. „U filmu *Kóma* počítáme, že se nám z mezinárodních prodejů vrátí zhruba 60 % výrobních nákladů. Zatím jsme film prodali do Ameriky, Německa, Číny a Francie a další země jsou v jednání,“ odpovídá Armen Ananikjan, který byl spoluorganizátorem festivalu a je rovněž spolujednatel sítě restaurací *Kogo*.

Jaké sci-fi filmy patří v dnešním Rusku ke klasice, kterou si Rusové oblíbili v dětství a dodnes se k ní rádi vracejí? „Samozřejmě je to film *Elektronkova dobrodružství*,“ říká Armen Ananikjan. „Pokud se podíváte na rodinný film *Robo*, uvedený na našem festivalu, uslyšíte v něm písničku z filmu o *Elektronkovi*. Vypůjčili jsme si ji, protože to je náš nostalgický příběh z dětství. Další film, který ve mně stále žije, je *Host z budoucnosti* (*Gostja iz budučščego*) na motivy *Kira Bulyčova*. Známostou hlášku z filmu „Alenko, mielofon mám já!“ říkáme často v situaci nějaké ztráty.“

Ivan Adamovič

Původně publikováno v *Deníku N*.

Definice EU v bruselštině

Evropská unie je problematický experiment imperialistických entit motivovaný primárně postkoloniální frustrací a sekundárně tendencí ke kontinentální dominanci. Reciproční agrese se transformovala do pseudokooperativní expanze ekonomickopolitické a rafinovaně evokuje iluzi integračního procesu na principu subsidiarity. Parlamentní demokracie je systematicky deformována do neomarxistické diktatury exekutivy totálně distancované od civilní normality *Homo sapiens*. Suicidální servilita kolaborujících pseudoelit minoritních regionů je explicitní manifestací kombinace subnormální inteligence a tendence participovat na supranacionální kumulaci netransparentních finančních operací dotačních programů. Manifestním symptomem je též ignorance historicky predikovatelné letální prognózy multinacionálních impérií.

Jan Amos Komenský očima Všeživěda Všudybuda a Magického Mámení

Pan Němeček je můj kamarád, a když mi svou novou knihu zaslal jako dárek, udělalo mi to velkou radost.

Jsem velkým fanouškem jeho série *Velikáni do kapsy*. Do konce se mi podařilo doma již přimět starší dítě, aby si konečně nějaké díly přečetlo – a reakce byla pozitivní. Poslední dny začal mimochodem trousit nějaké perličky o p. Karlu IV., které jsem neznal.

Aktuální, šestý díl *Velikánů do kapsy* se věnuje p. Janu Amosu Komenskému. Vydařil se dle mého názoru výtečně; přestože je kniha určena mládeži, přečetl jsem ji s velkou chutí a kladu si nad ní řadu otázek. Že p. Jan Amos na jednu stranu patří do první ligy českých historických osobností, s níž jsem se seznámil již v dětství. Ale že na druhou stranu mám o něm představu dosti matnou; ve škole jsme probrali několik bodů z *Labyrintu světa*, ale osobně mě tato látka nikdy moc neoslovila. Ani z pohledu hospodského mudrlanta o dějepisu nebyl p. Komenský pro mě nikdy zajímavým tématem, protože si nejsem vědom žádných kontroverzí kolem něj. A hlavně jeho osobní příběh a doba jsou velice depresivní.

Každá část *Velikánů do kapsy* trvale ovlivnila moje vnímání příslušné osoby. V případě p. Komenského byl však posun myslím největší, protože jsem vstupoval do četby jen málo dotčen znalostí.

Jednu linii tvoří tradiční silná stránka textů p. Němečka, a to empatické vyprávění běhu života protagonisty, kde klade velký důraz nejen na veřejné působení, ale i na osobní život: asi podobně, jak uvažujeme o lidech, které osobně známe a máme je rádi.

Autor využil i příležitosti na příkladu p. Komenského přestavit historické okolnosti jeho doby: zánik starých stavovských svobod a náboženské tolerance v zemích Koruny české a spektakulární evropskou katastrofu třicetileté války.

P. Komenský byl jednak učenec a jednak biskup Jednoty bratrské. Díky knize si myslím dovedu lépe vytvořit jeho obraz v těchto dvou rolích: totiž že nejenom publikoval, ale současně též prakticky konal, aby své myšlenky organizačně uvedl do života. Působil jako učitel a reformátor škol na několika místech. Coby bratříkovi se mu dostalo v dětství (poté, co osiřel) pomoci od souvěrců a v dospělosti zase pomáhal jiným a pracoval i pro politické zájmy Jednoty, mj. tím, že akceptoval pracovní pozice v zemích, od nichž si sliboval podporu pro věc protestantské strany ve vlasti.

Po celý jeho dlouhý život veškeré jeho pracovní i osobní úspěchy byly opakovaně a zásadně anihilovány apokalyptou třicetileté války. Z mého pohledu, tj. z pohledu rozmazleného občana naší doby, který propadá hysterii z každé drobné nehody,

hodičky, je nepředstavitelné, jak mohl p. Komenský neochvějně působit ve vražedných bouřích 17. století.

Výbornou volbou v knize je, že p. Komenského provázejí životem jeho vlastní postavy pí Mámení a p. Všeživěd Všudybud. P. Němeček ukázal takto jejich pravý význam, tj. nikoliv jako podivných polopohádkových postav (jak jsem je povrchně pochopil na gymplu), ale jako psychologických konceptů rozhodování, jak *jednat* ve vlastním životě. Mně osobně stačilo přidat si ke každému ze dvou průvodců po dvou slovech, a hned se mi jeví v pochopitelnějším světle:

Všeživěd [poutníkoví] nasazuje uzdu s řemínky Všečetnosti a železy Urputnosti, Mámení mu přidává brýle, které mají obroučky Zvyku a skla Domnění.

Uvědomil jsem si při čtení, jaké morální i praktické úrovně tehdy naši předci již dosáhli. Netušil jsem, že například Američané přesvědčovali p. Komenského, aby se stal prvním rektorem školy, z níž se vyvinula dnešní Harvardská univerzita; p. J.A.K. nabídku odmítl. Ale tato peripetie mi ukazuje potenciál, jaký před válkou ve společnosti našich předků byl: kdyby objektivní podmínky byly jen o trochu lepší, jistě si lze představit, že agilní p. Komenský, s jeho světovou reputací a sítí kontaktů doma i v zahraničí, mohl ve vlasti položit základy skvělých vzdělávacích institucí.

Z hlediska čtení pro mládež musím pochválit autora za srozumitelné a především konkrétní odpovědi na různé těžko vysvětlitelné historické otázky: utkvělo mi například výborné podání rozdílů mezi jednotlivými konfesemi té doby.

A jako vždy u p. Němečka jeho parádní disciplína: dotahování informací do konce a kladení si jednoduchých otázek. Tzn. když třeba popisuje defenestraci z roku 1618, tak popíše přesně zranění všech obětí, z jaké výšky kam spadly, jaké byly hypotézy ohledně důvodů, že pád přežily, a jak se vyvíjely jejich osudy dál – poté, co normální dějepis o ně ztrácí zájem.

K tomu patří i informace o dnes žijících potomcích p. Komenského: on sám předal svému nejmladšímu synovi prsten s přáním, aby se prsten předával vždy nejmladšímu v rodině. Tradice se prý dodnes v rodině drží a prsten se předává.

Knihu doporučuji, je skvělá.

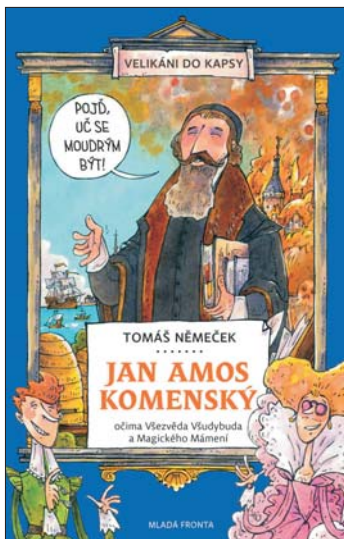
První věta knihy: *Možná nemáte Jana Amose Komenského zrovna dvakrát v lásce.*

Poslední věta: *Dvě z jeho sester pracovaly v té době jako učitelky.*

Jára Mikovec

Goodreads: 100 % (z 1 hodnocení :-)

Databáze knih: dtto

Jak ale vylíčit budoucnost bez civilizačního propadu, který není pro mnohé zápletky žádoucí?

Mám za to, že tak do osvícenství běžní lidé vývoj ve smyslu pokroku nevnímali ani jej neočekávali, pak se však idea žádoucího pokroku stala z předmětu úvah několika filosofů majetkem většiny Evropanů, přímo součástí jejich myšlenkové výbavy.

Pozvolný vývoj samozřejmě existoval, ale lidé si dle mého projektovali svou současnost do minulosti, viz třeba betlémské scény s pastýři a svatou rodinou v dobovém oblečení či pojetí antiky v Shakespearových hrách, takže povětšinou považovali minulost za kopii své každodennosti a s budoucností nejspíše nenakládali jinak.

S rozšířením ideje pokroku jsme se propracovali k opačnému extrému, na pocitové úrovni považujeme naši dobu za naprosto jedinečné vyvrcholení civilizačního vývoje, což vede například k ekologickému pobláznění části populace danému asi dojmem, že nejen vše můžeme, ale jsme i za vše odpovědní, přestože racionální část vědomí ví, že se změny, které jsme již prožili a v současné chvíli prožíváme, budou odehrávat i v budoucnosti, až zde nebudeme.

Přítom představa o překotném vývoji a ustavičném pokroku, který se okolo nás odehrává, je z části právě jen představa. Ve skutečnosti je vývoj spíše skokový a dá se říci, že se pokrok alespoň v prostoru euroatlantické civilizace v posledních padesáti, možná sedmdesáti letech dosti zpomalil, takřka se zastavil. Objevilo se snad v našich domovech něco tak zásadního, jako kdysi byly lednička, pračka, automobil, telefon, fotoaparát, biograf, rozhlas, myčka na nádobí a televize? Nebo mimo ně něco jako byl let na Měsíc? Telefon se konečně změnil na videotelefon, a najednou se zjistí, že jej vlastně nikdo příliš nepotřebuje. Ostatní fundamentální vymoženosti se už více než půl století jen vylepšují, případně jako dobývání vesmíru málem zanikly. Vedle zmíněných počítačů a hlavně jejich globálního propojení naše doba přišla jen s vynálezem několika desítek dalších pohlaví a s několika stovkami lidských práv.

A pokud se nějaký skutečný pokrok vůbec očekává, je to hlavně v oblastech genetické manipulace a umělé inteligence (UI), oboje je pro mnohé naděje, ale pro jiné strašák.

Staroegyptská nebo čínská civilizace po dosažení určitého stupně komplexity dosáhly stability, ve které pak dokázaly setrvat celá tisíciletí. To bylo do značné míry možné proto, že žili „v souladu s přírodou“. Tím myslím, že ji neovlivňovali natolik, aby jí museli skutečně porozumět.

Pastýři si mohl vytvořit takřka libovolnou bajku o tom, proč k chovu vybírat nejsilnější kusy, zemědělec zase klasy s více zrny, a bez ohledu na to, jak moc to byla věc pouze jejich fantazie, ti, kteří to tak dělali, byli ti úspěšnější, a přežili nebo se dokonce zmocnili vlády nad ostatními.

Příroda zkrátka fungovala bez jejich přispění, otec Nil přinášel úrodné bahno, po zimě vždycky přišlo jaro bez ohledu na to, jakou teorii jste si o tom udělali. Někjaký pokrok a další poznávání vlastně nikdo nepotřeboval. „Věda“ byla provozována nanejvýše jako koníček velkých duchů té které epochy, nejlé-

pe vlastníků dostatečného počtu otroků, kteří se postarali o ty přízemnější stránky života.

To už ale nějakou dobu není pravda. My dnes žijeme v „umělém“ světě, kde musí alespoň část populace rozumět fungování podmaněné přírody. Země dnes uživí několik miliard lidí jen díky vynálezu syntézy čpavku z atmosférického dusíku. Bez tohoto přispění starého bílého muže by nás na Zemi bylo něco málo přes miliardu a nejspíše bychom bojovali o potravinu nebo úrodná území.

Ale pokud je samo naše přežití závislé na našem porozumění přírodě, je v lidské přirozenosti jej rozvíjet a přispívat tak nejen k pokroku ve vědách, ale i k nepředvídatelným změnám ve způsobech našeho života.

Jak se vrátit, alespoň pro potřebu autorů SF, do zlatého věku, kdy žijeme v takovém souladu se svou okolní „přírodou“, že nebudeme pocítovat potřebu (a nejlépe toho ani nebudeme schopni) na ní ani na sobě nic měnit?

Návrat k původní přírodě už není možný, musí ji nahradit něco nového. Pro dnešní městské náctileté je už nyní přirozenější než les či louka, kde mohou nejspíše chytit klíště nebo alergický záchvat, virtuální realita. Tu ale ještě musí někdo vyvíjet a udržovat. Ještě nefunguje bez lidského přičinění a dále se rozvíjí, proměňuje a zdokonaluje.

Autoři SF ovšem už i tuto oblast, mám na mysli stabilní, vývoj a pokrok nepotřebující společnost, prozkoumali, nepřicházím tedy s ničím novým, jen na věc nahlížím z trochu jiného úhlu, když za podstatné pro tuto úvahu považuji stabilitu a neměnnost, která v dále uváděných dílech bývá až negativním následkem, mnohdy autorem právě určeným ke kritice.

Už v roce 1960 popsal Čestmír Vejdělek v románu *Návrat z ráje* (odkazují na nepřepracované vydání) společnost, kde je za přirozené považováno žít v prostředí plně ovládaném umělou inteligencí. V umělém a stabilním prostředí žijí i hrdinové Ivana Kmínka v románu *Utopie*, nejlepší verze.

Pozoruhodnou budoucnost na samé hranici naší představivosti popsal John Charles Wright v trilogii *Zlatý věk*, kde už jen těla žijí v reálném prostoru, ale duševní hnutí probíhají ve virtuální realitě či v kombinaci s ní (škoda, že u nás neznáme třetí díl, pokročilší pogromisté z amerického fandumu se autora pokoušejí vymazat, ale u nás by snad ještě vyjít mohl).

Mám za to, že s pomocí UI (zkonstruované tak, aby nám dobrovolně sloužila, a sama nijak netoužila po pokroku) se pro nás svět může opět stát přirozeným, tj. fungujícím bez ohledu na naší vůli, nepotřebující ke svému fungování naše vědomosti a pochopení jejich principů.

Pokud se UI za nás bude starat o fungování světa, aby pro nás byl trvale obyvatelný, stane se největším nebezpečím vyhnutí z pohodlí, takže součástí péče o nás by mělo být i dávkování jistého druhu nebezpečí a motivace k nějaké „práci“ a dodržování nějakých rituálů. Tedy mít možnost vlastní vůli (při vynaložení jistého úsilí) ovlivňovat procesy, kterým budeme rozumět méně než náš současník mobilu, což lze snadno dosáhnout, pokud UI přesvědčí lidstvo, že neexistuje (a svět je jaký je a věci se dějí, protože tak to ve světě chodí).

Richard Deming: Tvar věcí, které přišly

Kdyby byl býval George Blade vědcem jako jeho strýček Zeke, vynálezce noční košile pro cestování v čase, byl by předložil Fyzikálnímu Institutu o svém výletu na padesát let do budoucnosti neosobní referát. A ačkoli mu v roce 1900 bylo teprve třiadvacet a nepatřilo mu ještě nic z literární slávy, kterou mu bylo později určeno si získat, pravděpodobně by mu věřili. Ne proto ovšem, že je spisovatelem, ale protože byl synovcem zemřelého dr. Ezekielem Merkhaimerem. Už jen vyslovit to jméno stačí, abyste si získali pozornost kteréhokoli vědce na světě.

Ale pro George jako profesionálního spisovatele znamenaly podivné zážitky materiál pro smyšlené příběhy. Že by o svém výletě mohl psát jako o skutečnosti, to mu ani na mysl nepřišlo. Udělal z toho zamilovaný příběh o muži z roku 1900 a dívece z 1950.

Byl na tu povídku dost pyšný. Jak tak na pozvání od pana Thomase Graysona, svého redaktora, čekal v jeho předpokojí, netěšil se na nic jiného než na přátelské gratulace a vydaný šek. Když ho sekretářka konečně zavolala dovnitř, přihladil si dlouhé kníry, které teprve dávaly jeho vzhledu švih, a se sebevědomým úsměvem otevřel dveře.

Úsměv vyprchal v okamžiku, kdy si všiml, jak se redaktor tváří.

„Vám se to nelíbilo,“ řekl George zpríma a ani nečekal, až se to dozví.

„Posad'te se, pane Blade,“ vybídl ho Thomas Grayson. George se usadil na krajíček židle, v předklonu se opřel o rukojeť své hůlky a smířil se se špatnou zprávou.

Thomas Grayson byl laskavý tloušťák, který se díval příliš andělsky na to, že dělá redaktora. Vlastně doopravdy byl laskavý, což mu překáželo v práci, protože kvůli tomu musel vyplýtvat příliš mnoho drahocenného času, když zklamaným autorům podrobně vysvětloval, proč právě jejich rukopisy nemůže přijmout.

„Je vidět, že jste si dal na té povídce záležet, pane Blade,“ řekl redaktor. „A máte fantazii pěkně bez hranic. Ale abych řekl pravdu, pozadí vašeho děje je dočista k neověření.“

„K neověření!“ ozval se George jako ozvěna, protože očekával, že se kritika soustředí na zápletku nebo možná na nedostatky stylu. „Ale pane, věřte mi, to pozadí je autentické do poslední podrobnosti.“

Thomas Grayson se tvářil tázavě: „Určitě mluvíme o dvou

různých rukopisech. Já míním *Noční košili pro cestování v čase*, kterou tady mám před sebou.“ Svoje tvrzení podtrhl tím, že na složku zafukal klouby prstů.

„Já zrovna tak, pane.“

Redaktor přimhouřil oči, odkašlal si a řekl se stopou netrpělivosti: „Chcete-li tím říci, že ty vědecké zázraky, které popisujete, nejsou teoreticky vyloučeny, nebudu o tom diskutovat, protože moje vědecké znalosti jsou příliš omezené, než abych mohl o tom rozhodnout. Mne zajímá čistě jen možná reakce čtenářů. Vašemu roku 1950 průměrný čtenář prostě neuvěří.“

George řekl: „Ale pane Grayson, já to myslel doslova, když jsem řekl, že pozadí je autentické. Já tam byl.“

Thomas Grayson zvedl hlavu a zahleděl se užasle na mladého autora. George si uvědomil, že jeho tvrzení má jiné výsledky, než očekával, a tak spěchal s vysvětlením.

„Víte, pane, můj strýček Zeke... totiž dr. Ezekiel Herkheimer, fyzik... umřel loni dvanáctého ledna, a protože zanechal závěť, všechno jsem zdědil já. A v jedné z bedniček s laboratorními přístroji jsem našel noční košili pro cestování v čase, kterou jsem popsal v povídce.“

„Tvrďte,“ ozval se Thomas Grayson nevěřičně, „že něco takového opravdu existuje?“

„Přesně podle popisu, pane. Vypadá jako docela obyčejná noční košile a u krku má zapínání na dva knoflíky. Ale zdá se, že je z nějakého záhadného kovu... kovu tak měkkého a ohebného, že se to celé dá poskládat do kapsy. A ty dva knoflíky nejsou jenom knoflíky, ale otočné regulátory. Technickým poznámkám, které u toho byly, jsem nerozuměl, ale ovládání je docela jednoduché. Horní knoflík vás pošle o padesát let do budoucnosti a spodní vás zase vrátí.“

Dlouhou chvíli si redaktor George beze slova prohlížel. Když konečně promluvil, znělo to nepřírozeně: „Proč zrovna padesát let?“

George pokrčil rameny: „Já nevím proč. Podle poznámek to má co dělat s ‚hraničnickými oblastmi‘. Dost mě to nejdřív zklamalo, protože už jsem si představoval výpravy plus minus miliónek let. Ale musíte uznat, že i při tom omezení je to zázrak.“

„Ano, to je,“ řekl redaktor podrážděně, „ale teď už vás nebudu zdržovat, pane Blade...“

George reagoval uraženě: „Ujišťuju vás, pane Grayson, že jsem naprosto při smyslech. Taky se nesnažím dělat si z vás legraci. Opravdu mám ten stroj času v noční košili a opravdu jsem se s ním vypravil z roku 1900 do roku 1950. Byl jsem tam asi čtrnáct dní.“

„Já vám to věřím,“ řekl redaktor spěšně.

George si ho podezíravě měřil. „Byly to dva nejúžasnější týdny v mém životě,“ řekl zaujatě, a když nadšení ustoupilo rozmyslu, dodal: „A v jistém smyslu taky nejpodivnější.“

„Nejpodivnější?“ ptal se redaktor ostražitě.

„Nejpodivnější,“ zdůraznil George. „Především si do budoucnosti nemůžete vzít nic kromě té noční košile, takže jsem se potloukal rokem 1950 jak žebrák ve staromódním pyžamu.“

Pan Grayson se tlumeně zasmál.

A pokud by už o existenci UI někteří zvláště přemýšliví jezdinci něco vytušili a začali spekulovat o její povaze, ta by to jen zapracovala do svých plánů a nejspíše zařídila tak, že by toto jejich úsilí jen dále pomáhalo udržet tajemství její existence.

(Ono tady i tohle už bylo, co je Velká hra Fomalhiwanů a co je Eraughoon než snaha naplnit život, kde lze dokázat cokoli a tím pádem není třeba dělat nic.)

Takže až jednou budete ve své povídce či románu potřebovat, aby se váš hrdina někam vrátil za deset tisíc let a někdo mu rozuměl a on se v tom světě neztratil, vzpomeňte si na tuto úvahu.

ZR

„Naštěstí jsem to mohl skoro okamžitě napravit. Ale měl jsem před sebou spoustu dalších překvapení.“

„Například?“ ptal se pan Grayson, kterého ta neškodná mánie začala kupodivu zajímat.

George řekl: „Dostalo se mi, předpokládám, vybraného vzdělání, a vždycky jsem věřil, že kdyby bylo potřeba, umím si vydělat na živobytí tak asi tisícem ušlechtilých způsobů. Ale v roce 1950 jsem mohl dělat tak jedině pomocné práce. Musel jsem pracovat, abych měl co jíst, a jediná práce, kterou jsem mohl zastat, bylo kopání příkopů.“

„A jak jste se na začátku oblékl?“

„Obávám se, že jsem se musel snížit ke krádeži,“ připustil George. „Náhodou můj druhý dojem z roku 1950 je údiv nad tím, že až na tvar bot, šířku kalhot a kravaty se pánská móda za padesát let nezměnila.“

„Druhý dojem,“ opakoval redaktor. „A jaký byl první?“

„Úžas, pocit překvapení. V místnosti, kde jsem se objevil, byla tma, a já jsem automaticky sáhl po plynové punčošce u dveří. Místo toho jsem nahmatal kovovou plošku a z ní trčela páčka. Zkusil jsem do ní strčit a místnost se rozsvítila.“

Redaktor se na něj bezvýrazně díval.

„Zdokonalili obloukovou lampu,“ vysvětlil George. Lampa nad redakčním stolem začala v tom okamžiku blikat a přerušila rozhovor, dokud se proud plynu neustálil.

„Když jsem se převlékl, vyběhl jsem rovnou na ulici. Setkání s New Yorkem roku 1950 bylo pro člověka zvyklého na letopočet 1900 tak ohromující, že jsem si později nemohl vzpomenout vůbec na nic od chvíle, kdy jsem vyšel ze dveří, až do doby, kdy se mě ujal nějaký samaritán, protože myslel, že ten můj šok má na svědomí alkohol.“

Na tom místě přerušila vyprávění řada drobných výbuchů venku na ulici. V tom okamžiku se rozletěly dveře a do místnosti vběhla rozrušená sekretářka. Ukázala oběma mužům na okno.

Po dlažbě z kočičích hlav kodrclal úžasný stroj. Bytost k nepoznání zahalená šálou, čepicí a jinou motoristickou výstrojí seděla na kozlíku otevřeného kočáru s vysokým sedadlem, který se hnal kolem okna rychlostí deseti mil za hodinu s rámušem, který pohltil všechny ostatní zvuky kromě hlasu přihlížejeícího chodce, a ten hulákal: „Kup si koně!“

Ještě dlouho potom, když už stroj zmizel z dohledu, sekretářka vyhlížela z okna. Konečně otočila neochotně hlavu.

„To už je třetí, co jsem viděla,“ řekla s posvátnou úctou v hlase.

Pan Grayson ji vyprovodil z kanceláře, usadil se a mávnutím ruky ukázal Georgovi na jeho židli.

„Upřímně řečeno, pane Blade,“ spustil, „ten váš příběh o výletu do roku 1950 mi připadá stejně neuvěřitelný jako povídka, kterou jste na něm založil. Přípouštím, že je zajímavý. Co způsobilo ten šok, o kterém jste mluvil?“

„Právě to, co rozrušilo vaši sekretářku, pane Grayson. Dejme tomu, že bychom, jak jsme tak před chvílí přiběhli k oknu, místo jednoho kočáru bez koní uviděli tisíce takových pohybovat se pětinasobnou rychlostí. Neměl byste oči na stopkách?“

„Asi ano,“ připustil pan Grayson.

„Vzpomínám si nejasně na tisíce nablýskaných povozů ze

skla a kovu. Hnaly se po ulicích, kde jsem byl zvyklý vidat jen loudavé koňky, a do toho ostré hlasy, zvonky, troubení a do všech těch zvuků se mísil divný podtón, který nemůžu popsat jinak než jako bzučení miliónu ozubených koleček uvnitř složitého mechanismu mechanického města.“

„Právě těch slov jste užil v povídce,“ poznamenal pan Grayson.

„Taky jsem popsal něco z těch zázraků techniky, které jsem viděl, ale zdaleka ne všechny. Vypadalo to, že je jich nekonečně. V roce 1950 už nic nedělají lidé holýma rukama – kromě kopání příkopů – dokonce i divadla nahradila představení i s barvami a zvukem. Ale největší pokrok je v dopravě. Ve velkém vlaku jsem projížděl podzemními tunely a neuvěřitelnou rychlostí jsem se vozil v kočárech bez koní a jednou jsem dokonce sedl i do jednoho z těch aerodynamických létacích strojů, o kterých je v povídce taky zmínka.“

Redaktor, stále ještě nepřesvědčený, se vrátil k původnímu předmětu rozhovoru.

„To je všechno moc pěkné, pane Blade. Ale i kdybych dokonce připustil, že se opíráte o vlastní zážitky, tím se čtenáři stěží spokojí. Vaše povídka musí *vypadat* věrohodně. Ale čím nás tady krmíte?

Neuvěřitelně rozvinutá civilizace, kde skoro všechno dělají stroje. Civilizace, kde se létá z jednoho kontinentu na druhý v létajících strojích rychlostí zvuku, kde existují skoro stejně rychlé křižníky. Domy té vaší superhypercivilizace jsou sbírka neuvěřitelných přístrojů na knoflík. Chci světlo – zmáčknou knoflík, peru prádlo – zmáčknou knoflík, dokonce je i knoflík na mytí nádobí a vymačkání šťávy z ovoce. Každý dům má vestavěné zařízení, které chytá ze vzduchu hudbu, řeč a obraz. Teplo vychází ze stěn a ne z kamen a voda – teplá nebo studená, jak chcete – teče z kohoutků, a těmi stačí místo pumpování jen otočiti A ta výzbroj, o které píšete! Jediná bomba na celé město! Nevidíte, jak je to celé k neuvěření?“

„Ale tak to doopravdy *bylo*,“ řekl George umíněně.

Redaktor se smířlivě usmál. „Možná život bude takový, jak ho popisujete, za milión let. Ale žádný čtenář by vám neuvěřil takový pokrok vědy za polovinu století. Zdá se, že jste přehlédl, pane Blade, že dnešní děti budou řídit ten váš fantastický svět budoucnosti. Vy sám se toho klidně můžete dožít. Celý svět se ještě dobře pamatuje na Andrého pokus s balónem, a vy čekáte, že vám čtenáři spolknou takový pokrok v letectví, a to ještě za jejich vlastního života! A vaše válečné stroje! Za posledních desetiletí válečné umění dost pokročilo – revolver, automatická opakovací puška, obrněné lodi – ale Napoleonův maršál by si s každým tím vynálezem dovedl okamžitě poradit. Máme snad čekat, že za padesát let válka bude mít podobu, jakou by nepochopil ani Napoleon sám?“

Pan Grayson se usmál trochu vlídněji: „Ale o našem nejhorším opomenutí jsem ještě nemluvil. Vůdcové vašeho roku 1950 jsou už teď naživu. A přesto se podle vaší povídky přizpůsobili svému neuvěřitelně mechanizovanému životu, jako by existoval odjakživa. Pokrok civilizace je ani nepřekvapil. Je prostě neuvěřitelné, že by lidé *mohli brát takový život jako samozřejmost*.“

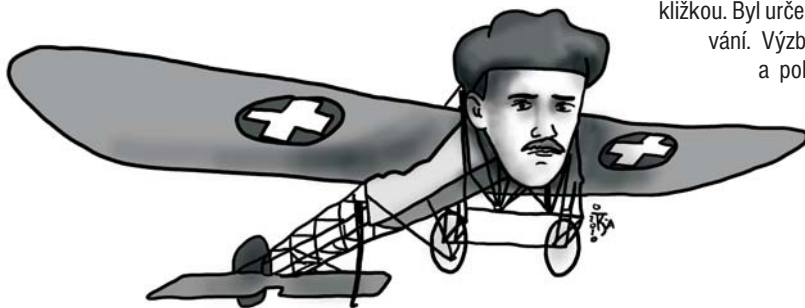
(Přeložil Jiří Markus)

Časem s vědou - květen

● velkých činech vědy a techniky

O průkopnickém letu bratří Wrightů koncem roku 1903 v Americe, o prvním vzletu Santos-Dumonta v Evropě v září 1906 či o slavném Blériotově přeletu kanálu La Manche v létě 1909 se česká veřejnost dozvíдалa pouze ze zpráv. Na přelomu let 1909–10 vzlétlo první letadlo i na našem území – to se na závodě v Chuchli nepřítli přesvědčivě producoval francouzský aviatik Louis Gaubert na jednom z blériotů.

První přímý důkaz o schopnostech letadel těžších než vzduch podal u nás na jaře 1911 Jan Kašpar dálkovým letem z Pardubic do Chuchle. Od těch dob si zámožní jednotlivci i u nás pořizovali tu letoun typu wright, jindy blériota. Stejně si počínalo i několik plzeňských nadšenců, kteří těsně před první světovou válkou založili Aviatické sdružení Bohemia. V něm se vedle sedláni obou jmenovaných typů pokoušeli o letadlo vlastní, ale jejich snahu přerušila válka a většina z nich se stala

rakouskými válečnými piloty. Po kapitulaci se opět sešli a rozdělanou práci dokončili. Hlavním konstruktérem byl Oldřich Haller, hlavním pilotem Rudolf Polanecký. Výsledkem jejich úsilí byl dvoumístný dvojlošník Bohemia B-5 o rozpětí křidel 8 metrů a čisté váze 340 kilo. Postaven byl podle systému blériot, s motorem o výkonu 40 koní (29 kilowattů) vymontovaným ze starého wrighta. Doletěl až 120 km maximální rychlosti až 110 km/h. Tento první letoun vyrobený v Československu poprvé vzlétl 27. dubna 1919 v Plzni-Borech, pilotoval ho Polanecký. Hned 17. května průletem nad Plzní vítal ve městě prezidenta Masaryka. Při návratu na letiště havaroval, přičemž kopilot zahynul.

Sdružení však bé-pětku během šesti týdnů opravilo, takže ještě během roku 1919 podnikla několik větších letů, napřed přesun z Plzně do Prahy-Kbel a odtud potom řadu vyhlídkových letů s cestujícími nebo cvičných letů s žáky. V srpnu 1922 Polanecký zahynul na jiném stroji a jeho smrtí se Sdružení rozpadlo. Okřídlená Bohemia pak prošla několika repetitími, dnes je vystavená v Leteckém muzeu Kbely.

To už ale vstali noví pokračovatelé. Po válce a vzniku Československa se letectví stalo symbolem moderní doby i technického pokroku a také atributem národního sebevědomí a vlastně i nového životního stylu.

U nás tehdy vznikly v Praze hned tři letecké firmy – Letov, Aero a Avia, které se živily opravami a kompletací ér zabave-

ných Rakousku nebo porůznu odkoupených z poválečných přebytků. Nejstarší Letov původně sídlil na Výstavišti, po brzkém přemístění do Kbel se podřídil Ministerstvu obrany. Jeho šéfem byl válečný pilot a automobilový závodník Klement Adamec, hlavním inženýrem a duší podniku pak Alois Šmolík, který za války sloužil u letecké technické služby. Ten už v létě 1919 – šestadvacetiletý – začal vyvíjet aeroplán vlastní konstrukce. Odsejpal mu to – první československé sériové letadlo s označením Šm-1 vzlétlo na vojenském letišti ve Kbelích během dubna, oficiálně bylo předvedeno **8. května 1920** tamtéž za přítomnosti českých i cizích, vojenských i civilních odborníků. Veden o umem kapitána Adamce, tehdy čtyřiatřicetiletého, překvapilo skvělými výkony, především rychlostí 200 km/h.

Šmolík Šm-1 byl celodřevěný jednomotorový dvouplošník se vzpěrami mezi plochami a trupem pokrytým nosnou překližkou. Byl určen k pozorování a lehkému bombardování. Výzbroj tvořil pevný kulomet pro pilota a pohyblivé kulometné dvojce ovládané pozorovatelem, na závěsnicích letoun unesl až 120 kg pum. K pohonu prvních exemplářů sloužil řadový, vodou chlazený, skoro sedmnáctilitrový šestiválec Hiero L z pražské strojírně Breitfeld & Daněk s maximálním výkonem 230 koní (170 kW). Byl to na svou dobu vynikající motor, díky němuž le-

toun dosahoval rychlosti až 200 km/h, cestovní rychlosti 168 km/h, doletu 715 km a operační dostupné výšky 6000 m.

Vojsko objednalo 90 těchto letadel. To ale přesahovalo možnosti Letovu, a tak 40 kusů vyrobili licenčně v Aeru.

Z prvních vojenských šmolíků byla promptně odvozena i civilní létající limuzína, a tak stejný podnik i stejný konstruktér stojí také za prvním českým dopravním letounem.

Široké veřejnosti se oba typy, vojenský i civilní, představily na První mezinárodní letecké výstavě konané na přelomu října a listopadu 1920 v prostorách Průmyslového paláce na holešovickém Výstavišti.

Jediný dodnes zachovaný šmolík se nachází rovněž v Leteckém muzeu Kbely.

První česká letadla vznikla zásluhou chytrých hlav, zlatých rukou a horoucích srdcí, za morální podpory konečně samostatného národa, v době, kdy benzin a výfukové plyny lidem voněly dálkou, romantikou, dobrodružstvím a trocha toho smradu a rámsu jim nevadila. Ještě před šedesáti lety jsme vyvinuli v celém světě uznávané cvičné tryskáče L-29 Delfin a později jejich nástupce L-39 Albatros.

Dnes v souvislosti s klimatickou změnou pověst letectví značně utrpěla, projevuje se totiž cena za dostupnost dále – destrukce prostředí. A mně přijde, jako by se ty úžasné příběhy „našich prvních křidel“ odehrály ne před sto lety, ale někdy ve středověku...

František Houdek

Kdyby všechny lásky světa Třeštění letitého popularizátora 97

Velice si cením univerzálního génia Leonarda da Vinci, jeho myšlenky i postřehy jsou hluboké a pravdivé. Nutno říct, že Leonardo lidi nešetřil, viděl je docela nemilosrdně. Až na jednu výjimku, byl totiž přesvědčen, že: „Láska všechno přemáhá.“

To mě zarazilo, a tak jsem o tom začal přemýšlet. Zjistil jsem, že renesanční všeměl ve své víře v sílu lásky zdaleka nebyl sám, kupříkladu i kněžna Libuše ve svém (operním) procvití prosila „bohy věčné tamo nad oblaky“, aby vedli její národ ku svornosti a lásce. A korunu tomu nasadil německý protestant Peter Meiderlin, který před čtyřmi sty lety hlásal: „V podstatném jednota, v nepodstatném rozmanitost, ve všem láska.“ (V latinském znění namísto českého „láska“ stojí *caritas*, v anglickém *charity*.) A já si připomněl, že láska je záležitost navýsost mnohaličná, koneckonců už staří Řekové rozlišovali nejméně čtyři vlivné druhy lásky:

eros pro milenecký vztah (dnes měníma jakákoli činnost spojená se sexualitou, převládající význam slova „láska“);

storge pro lásku rodičovkou (mateřská bývá považována za nejsilnější z lásek);

filia pro lásku přátelskou;

agape pro lásku k bližnímu, k ostatním lidem (ta bývá považována za nejušlechtilější). Latincii jí říkali *caritas*, odtud *charita* jako „milosrdenství“.

Jinak si tedy lásku představovali Romeo a Julie, jinak Tři mušketýři a jinak třeba Albert Schweitzer...

Dalo by se samozřejmě dlouze debatovat o míře „čistoty“ u všech lásek; podle mě stoprocentně nezištný, na těle nezávislý vztah neexistuje, je proti přírodě (my si jen účast pudů, hormonů, feromonů neuvědomujeme nebo nechceme uvědomit); přírodě je naopak blízká účelnost, snaha něco získat, ať už rodinu, společnost, uznání, pocit užitečnosti atd.

Pokud by ale absolutně nezištný vztah přece fungoval (o čemž jsou přesvědčeni filozofičtí i morální idealisté), byl by podle mě neživotaschopný, dlouhodobě neudržitelný bez újmy alespoň jedné strany. Ale to není až tak podstatné.

Která asi ze všech možných lásek se nejvíc blíží té všemocná síle, kterou měli na mysli Leonardo, Libuše, Meiderlin? K odpovědi se vydejme oklikou přes vlastnosti, které – jakkoli neokázalé, všední – činí náš život lehčím, ba radostnějším: respekt, úcta, důvěra, porozumění, tolerance, ohleduplnost, laskavost, ochota, nezištnost, obětavost, přejícnost, skromnost, šetrnost, ale třeba i umění odpustit... Ano, *tohle všechno je láska*. (A to jsem na spoustu dalších ctností určitě zapomněl. Vlastně velká většina schopností odjakživa považovaných za žádoucí souvisí s láskou, proti ní pak působí zlovyky a neřesti – nenávisť jako její hlavní protipól, jako její absence pak lhovost, sobectví, ješitnost, marnivost, nerudnost, ale i chamtivost, požívačnost, nenasytlost atd.)

sobectví, ješitnost, marnivost, nerudnost, ale i chamtivost, požívačnost, nenasytlost atd.)

Teprve všechny výše uvedené odstíny lásky uplatňované dohromady dávají šanci otupit vrozené puzení lidí využívat druhé, šanci překlenout přirozenou rozmanitost jednotlivců i protichůdné zájmy skupin. Až potom by se mohlo zdát, že je vyhráno. Omyl! Je tu totiž (nejméně) jedna další podmínka: Stálost.

Žádné bouřlivé záplavy citů následované vleklou vyprahlostí, ale – třebaš ne tak živelný – celoroční blahodárný potůček...

Zároveň láska nesmí představovat pouhý přebytek, drobty z plného stolu, ale vrostlou součást naší duše, vždycky a všude. To někdy může být docela fuška; když se v životě opakovaně nedaří a celý svět se jeví nepřátelský, lásky chřadnou, uvadají. Proto bychom schopnost být

na svůj svět hodni bez ohledu na momentální rozpoložení měli pěstovat, rozvíjet, dostávat do krve.

Jak vidno, není to málo, co po nás zítřek žádá, má-li za něco stát... A přitom ani tohle „všechno“ ještě není všechno. Přesněji řečeno, stačilo by to v minulosti, kdy byli lidé relativně slabí a nepočtení. Dnes, kdy jsme získali nebyvalou moc a je nás čím dál víc, už je to málo. Proto ono „všechno“ musíme rozšířit dál, nad rozsah klasické rodiny, přátel, národa, rasy, náboženství, dokonce nad vlastní živočišný druh.

František z Assisi proslul láskou ke zvířatům. (Mimochoodem, je lásky schopno i zvíře? Darwin se domníval, že „neexistuje žádná lidská schopnost, kterou bychom aspoň v zárodku nenalezli u nějakého zvířete“. A kdo někdy viděl, jak pes vítá svého vracejícího se pána, musí mu dát za pravdu.) My lásku svatého Františka do budoucnosti rozšířme z lidí a zvířat i na rostliny, na veškeren *bios*, ba co víc, překročíme hranice biosféry a mějme rádi také Zemi, onu „kolébku naší i hrob náš“ (když už je ten máj). Vždyť v pustém a nepřátelském vesmíru široko daleko nenajdeme pohostinnější místo!

Nu a pokud teď víme, co všechno může láska obnášet, poslední slova umírajícího Thorina Pavězy z filmového *Hobbita* už nebudou znít tak nadnesené: „Kdyby si lidé víc cenili lásky než slávy, moci, peněz, bylo by na světě líp.“

Dlouho ve svém životě jsem upřednostňoval vědění. Poslední dobou cítím, že to byla chyba, stačí se rozhlédnout: Ani ta nejpokročilejší věda a technika samotná z nás lepší lidi evidentně neudělala. Což to teď zkusit s láskou?

František Houdek

Odposlechnuto

Fakta nejsou vždy pravda, jak věda a socialisté dokazují každý den.

Jonathan T. Gilliam

Organizátoři Festivalu vsadili na optimistický scénář a připravují pro vás v rámci možného FF 2020. Proběhne od čtvrtka 25. června do středy 8. července v Hotelu Fantazie v Chotěboři.

Hygienická a organizační opatření proti koronaviru

Pro snížení rizika šíření covid-19 na minimum jsme připravili nadstandardní hygienická a organizační opatření. A museli jsme přistoupit na určitá omezení, ze kterých vyplývají speciální podmínky.

Ubytování

Ubytování zajišťujeme v ubytovně Obchodní Akademie, v hotlech Fantazie (více cenových kategorií ubytování) a Vysočina, v penzionech Bene a ThangLong. V letošním roce neposkytujeme ubytování v kategorii lůžko.

Doprava

Autem: Z Prahy hradeckou dálnicí D11 přes Kolín. Z Brna po D1 a jihlavským sjezdem přes Havlíčkův Brod.

Vlakem: Chotěboř leží na trati Pardubice (cca 2 h) – Havlíčkův Brod (cca 20 min).

Domesticon 2020 zrušen

Vážení potenciální účastníci Domesticonu, je nám to moc líto, ale ročník 2020 musíme bohužel zrušit bez náhrady :(

Škola na základě důrazného doporučení ministerstev školství a zdravotnictví zrušila všechny akce, a ostatní podobná zařízení a organizace na tom budou obdobně.

Zachovejte nám přízeň, věříme, že plánované přednášky a tousty bude možné přenést do dalšího ročníku (dobrá, tousty a šunku možná koupíme čerstvé). Do té doby vám přejeme hlavně hodně zdraví a doufáme, že se příští rok opět shledáme, tentokrát snad už bez podobných komplikací. **Vaši Orgové**

Jarní porada ČS fandumu odložena

Rada a prezident fandumu se rozhodli odložit Poradu fandumu z termínu 25/4 prozatím na neurčito z důvodu pandemické situace, neumíme předvídat ani vývoj pandemie, ani rozsah opatření platných v plánovaném termínu porady, ale myslíme si, že ani v případě neoptimističtějšího vývoje nemá smysl vystavovat zúčastněné riziku, které bychom si pak mohli vyčítat, až se situace normalizuje a uklidní, oznámíme náhradní termín – pravděpodobně to bude v září nebo říjnu, ale nepředběháme událostem, přeju vám všem a všem okolo vás, abyste se přehoupli do doby pokoronavirové bez ztrát a abychom se, až čas nadejde, sešli na poradě v plném počtu a pokud možno i v dobré náladě

Page

NON FICTION

Max Tegmark

Život 3.0

Člověk v éře umělé inteligence

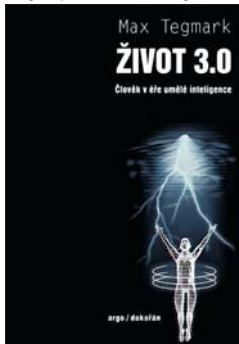
Od švédskoamerického kosmologa Maxe Tegmarka už známe knihu Matematický vesmír. Jeho další dílo Život 3.0 je věnováno umělé inteligenci a jejímu dopadu na lidskou civilizaci.

Prolog knihy Příběh týmu Omega je vlastně povídka popisující možný vznik nové – technologické – formy života, takzvaného Života 3.0, který má být schopen vylepšovat sám sebe. (Život 1.0 má hardware i software vyvinuté evolucí, tzv. biologické stadium, Život 2.0 má ještě hardware od evoluce, ale velkou část svého software si navrhuje sám, tzv. kulturní stadium, tedy my).

Tegmark vysvětluje možné mechanismy učení a samostatného uvažování umělé inteligence. Něco z toho už se vlastně stalo, například když umělá inteligence AlphaGo z dílny DeepMindu provedla vysoce kreativní krok, který se vzpíral lidské intuici a ten se přibližně po padesáti tazích ukázal klíčovým pro porážku legendárního hráče Go Leeho Sedola.

Neméně zásadní místo v knize mají předpovědi vlivu na lidstvo, včetně etického rozměru lidství. Uvažuje nad celou řadou možných variant, v závislosti na místě ve společnosti, jež tato inteligence zaujme, a schopnostech, jichž dosáhne. Nabízí také sociologický a ekonomický pohled, problematizuje například tvrzení, že nové technologie vytvoří nové pracovní příležitosti pro lidi, kterým vezmou práci. Přes počítačovou revoluci, kterou jsme prožili, naprostá většina dnešních povolání existovala již před sto lety. A když je seřadíme podle počtu pracovních míst, která poskytují, narazíme na první nové zaměstnání až na jednadvacátém místě. Tím jsou softwaroví vývojáři, kteří tvoří necelé 1 % pracovního trhu Spojených států.

Jakožto kosmolog autor nezůstává při z/Zemi, dotýká se i klíčové role umělé inteligence při objevování a kolonizaci vesmíru. Co se bude dít, až se nám podaří vytvořit umělou inteligenci, která se svou silou vyrovná lidské? Max Tegmark nepochybuje, že k tomu jednou dojde, neboť už současný vývoj soustavně boří hranice, jež byly dříve považovány za nepřekonatelné. Autor považuje za prakticky jisté, že začne docházet k prudkému a nekontrolovatelnému růstu kapacity AI, který se záhy ocitne mimo naši představivost. Dojde totiž ke třetí fázi vývoje života, který si kromě softwaru začne navrhovat i svůj

hardware. Jaká může být v nové situaci role člověka? Pokud lidé ovládají tygry nikoli proto, že jsou silnější, ale proto, že jsou inteligentnější, co je čeká tváří v tvář entitě s řádově vyšší kognitivní kapacitou? **ZR**

Max Tegmark: Život 3.0, z Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence, 2017 přeložil Jiří Podolský, v edici ZIP vydalo Argo, Do-kořán 2020, 296 str., 478 Kč